

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська політехніка»
Українсько-польський навчально-науковий інститут

ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни «Польська мова»
для студентів 2 курсу
Іменник, прикметник, займенник

Одеса
2022

Дидактичні матеріали до практичних занять з дисципліни «Польська мова» для студентів 2 курсу. Іменник, прикметник, займенник.

Пропоноване видання має за мету подати основну інформацію про особливості відмінювання польських іменників прикметників та особових займенників, а також представити загальні відомості про відмінювання імен та прізвищ у польській мові. Здебільшого теоретичний матеріал та зразки відмінювання розміщено у таблицях, що дозволило узагальнити розглядувані правила, не втрачаючи при цьому важливих деталей. Оскільки засади добору закінчень іменників не є однорідними, таблиці супроводжуються відповідним коментарем. Практичні завдання та питання сприятимуть закріпленню матеріалу та виробленню стійких навичок відмінювання.

Для студентів, що поглиблено вивчають польську мову, а також для всіх, хто цікавиться польською словозміною.

Укладачі:

Л. І. Яковенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри професійно орієнтованої польської мови; **О.М. Козаченко**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійно орієнтованої польської мови; **М.І. Анікіна**, асистент кафедри професійно орієнтованої польської мови.

Рецензент: **О.К. Гадомський**, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри білоруської та української філології Опольського університету.

Розглянуто та рекомендовано на засіданні кафедри професійно орієнтованої польської мови (*протокол № 5 від 12.12.2022 р.*)

Spis treści

1. Podstawowe pojęcia	4
2. Mianownik liczby mnogiej.....	10
3. Dopelniacz.....	15
4. Celownik	21
5. Biernik	27
6. Narzędnik.....	33
7. Miejsownik	36
8. Wołacz.....	41
9. Uogólnienie	44
10. Wzorce odmiany rzeczowników i przymiotników	47
11. Rzeczowniki o nietypowej odmianie	54
11. 1. Rzeczowniki <i>rok, brat, człowiek, tydzień, dzień, pieniądz, przyjaciel, ksiądz</i>	54
11. 2. Rzeczowniki na <i>-anin</i>	55
11. 3. Rzeczowniki <i>dziecko, oko, ucho, nasienie, ziele, niebo, dobro, zło, państwo «małżeństwo»</i>	55
11. 4. Rzeczowniki rodzaju nijakiego z końcówką <i>-ę</i>	56
11. 5. Rzeczowniki kończące się na <i>-um</i>	57
12. Odmiana nazwisk polskich oraz niektórych obcych	60
13. Odmiana imion polskich oraz niektórych obcych	73
13. 1. Odmiana imion żeńskich	73
13. 2. Odmiana imion męskich.....	73
14. Odmiana zaimków osobowych	76
Bibliografia	81

1. Podstawowe pojęcia

Rzeczownik – to samodzielna odmienna część mowy, oznaczająca istoty, przedmioty żywe, zjawiska realne, tj. dające się zaobserwować (np., *tęcza, trawa, las*) oraz wyobrażone (np., *szczęście, zdumienie, miłość*); bywa również nazwami czynności i wytworów czynności (*pismo, pieczeń, bieg*); odpowiada na pytanie: *kto?, co?* Posiada rodzaj, odmienia się przez przypadki i liczby. Odmianę rzeczowników przez przypadki określa się mianem deklinacji.

Przymiotnik – to samodzielna odmienna część mowy, nazywająca cechy i właściwości osób, przedmiotów, czynności, zjawisk konkretnych i abstrakcyjnych (*starszy pan, piękny kwiat, wyraziste czytanie, gwałtowna ulewa, babska przyjaźń*). Przymiotnik odpowiada na pytanie *jaki? jaka? jakie?*; *który? która? które?*; *czyj? czyja? czyje?* Przymiotniki odmieniają się przez przypadki, rodzaje i liczby. Forma przymiotnika zależy od rzeczownika / zaimka / liczebnika, z którym przymiotnik znajduje się w związku zgody.

Zaimek – to samodzielna część mowy, która wskazuje na osoby, przedmioty, ich cechy, okoliczności czynności i stanów bez dokładnego ich nazywania. Zaimki zastępują rzeczownik (np. *ja*), przymiotnik (np. *mój*), liczebnik (np. *tylko*) lub przysłówki (np. *tam*) i pełnią ich funkcje w zdaniu. Zaimki tworzą klasę wyrazów bardzo zróżnicowaną pod względem gramatycznym i znaczeniowym. Odmiana zaimka zależy od tego, którą część mowy on zastępuje. Ze względu na znaczenie dzielimy zaimki na:

- osobowe (np. *ja, ty, my, wy, oni, one*)
- zwrotny (*się, siebie, sobie*)
- dzierżawcze (np. *mój, twój, nasz, wasz, ich, jego, jej*)
- wskazujące (np. *ten, ta, to, tamten, tu, ów, tędy, taki, ci, tamci, owi*)
- pytające (np. *kto? co? jaki? który? gdzie? kiedy? jak? komu? czemu? kogo?*)
- względne (np. *kto, co, komu* - bez znaku zapytania; łączą zdanie nadrzędne z podrzędnym)
- nieokreślone (np. *ktoś, coś, jakiś, gdzieś, kiedyś, cokolwiek*)

- przeczące (np. *nic, nikt, żaden, nigdy, nigdzie*)
- upowszechniające (np. *wszyscy, zawsze*)

Temat – część wyrazu odmiennego, pozostała po odjęciu końcówki fleksyjnej

Końcówka – końcowy element wyrazu odmiennego, który zmienia się w trakcie jego odmiany

Rzeczowniki twar-dotematowe – rzeczowniki o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą, prócz spółgłosek tylnojęzykowych i funkcjonalnie miękkich.

Rzeczowniki miękko-tematowe – rzeczowniki o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką, tylnojęzykową oraz funkcjonalnie miękką.

Spółgłoski	b, c, ch, cz, ć, d, dz, dź, dż, f, g, h, j, k, l, ł, m, n, ó, p, r, rz, s, sz, ś, t, w, y, z, ź, ż
Samogłoski	a, e, y, i, o, ą, ę, u (ó)
Spółgłoski twarde	b, d, f, ł, m, n, p, r, s, t, w, z, k, g, ch
Spółgłoski miękkie i zmiękczone	ś (si), ń (ni), ć (ci), ź (zi), dź (dzi), j, bi, fi, gi, hi, ki, mi, ni, wi
Funkcjonalnie miękkie (stwardniałe) spółgłoski	ż (rz), cz, sz, dz, dż, c, l
Spółgłoski tylnojęzykowe	g, k, ch

Spółgłoski **g, k** przed **-e** w końcówce zawsze się zmiękczają: *pociąg^{iem}, wrogi^{em}, człowieki^{em}, statki^{em}; drogi^{emu}, wysoki^{ej}.*

Przypadki

przypadek	skrót	pytania	po czasownikach
Mianownik	M.	kto? co?	podmiot w zdaniu
Dopełniacz	D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, potrzebuję, słucham, życzę, uczę się</i>
Celownik	C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>
Biernik	D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, mam, piszę, czytam, zbieram, proszę</i>
Narzędnik	N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., jestem, interesuję się, zajmuję się, cieszę się, martwię się, opiekuję się</i>

Miejscownik	Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem się w...</i>
Wołacz	W.	-----	-----

Deklinacje rzeczowników¹

Deklinacja, końcówki	Twardotematowe / miękkotematowe	Przykłady
I (męska) Ø ; zdrobienia na -o ; nazwiska męskie z końcówką -o poprzedzoną spółgłoską miękką.	Twardotematowe (o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą, prócz spółgłosek tylnojęzykowych i funkcjonalnie miękkich).	<i>Uniwersytet, sąsiad, komputer.</i>
	Miękkotematowe (o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką, tylnojęzykową oraz funkcjonalnie miękką; niektóre rzeczowniki na b, p).	<i>Dzień, cień, Kazio, wujcio. Statek, groch, śnieg, wróg. Koniec, żołnierz, widz, nauczyciel. Gołąb, karp.</i>
II (nijaka) -o, -e, -um², -ę	Twardotematowe (o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą, prócz spółgłosek tylnojęzykowych i funkcjonalnie miękkich).	<i>Okno, niebo, hasło, memorandum.</i>
	Miękkotematowe (o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką, tylnojęzykową oraz funkcjonalnie miękką).	<i>Sumienie, imię, nazwisko, tango, wesele, zwierzę, solarium.</i>
III (żeńską) rzeczowniki rodzaju żeńskiego i męskiego ³ z końcówką -a ; nazwiska męskie z końcówką -o poprzedzoną spółgłoską twardą; rzeczowniki rodzaju żeńskiego z końcówką -i ; rzeczowniki rodzaju	Twardotematowe (o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą, prócz spółgłosek funkcjonalnie miękkich).	<i>Dziewczyna, planeta, sikora, studentka, noga, Kinga, mucha, pycha. Moniuszko, Szewczenko. Pianista, humanista, solista, fatalista.</i>
	Miękkotematowe (o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką oraz funkcjonalnie miękką, o temacie na samogłoskę).	<i>Suknia, wiśnia, linia, mistrzyni. Zorza, grusza, wiedza. Dowódca, doradca, rozmówca.</i>

¹ Ta tablica nie zawiera informacji o rzeczownikach o odmianie przymiotnikowej.

² Rzeczowniki na **-um** w liczbie pojedynczej pozostają nieodmienne, w liczbie mnogiej tracą zakończenie **-um** i przybierają końcówki r. n. W dopełniaczu liczby mnogiej kończą się na **-ów**. Rzeczowniki *album, kostium* odmieniają się wg wzoru I dekl.

³ Rzeczowniki rodzaju męskiego z końcówką **-a** w liczbie mnogiej odmieniają się jak męskoosobowe rzeczowniki I deklinacji.

żeńskie z tematem na samogłoskę.		<i>Kamea, orchidea, idea.</i>
IV (żeńskie) -Ø	Nie dzielimy na miękkotematowe i twaridotematowe, ponieważ większość tych rzeczowników kończy się spółgłoską miękką lub funkcjonalnie miękką.	<i>Myśl, wiadomość, moc, ciecz, marchew, brew.</i>

Pytania

1. Do której deklinacji odnosimy rzeczowniki rodzaju męskiego na samogłoskę (*dentysta, optymista, Kościuszko* itp.)?
2. Wymień spółgłoski funkcjonalnie miękkie (stwardniałe). Według jakiego wzorca – twardego czy miękkiego – odmieniają się rzeczowniki, temat których kończy się na taką samogłoskę?
3. Czym różni się deklinacja rzeczowników rodzaju męskiego i nijakiego od deklinacji rzeczowników rodzaju żeńskiego, temat których kończy się na spółgłoskę tylnojęzykową (*g, k, ch*)?
4. Dlaczego rzeczowników IV deklinacji nie dzielimy na twaridotematowe i miękkotematowe?
5. Jaki przypadek częściowo powtarza pytania mianownika i dopełniacza?
6. W którym przypadku występuje podmiot w zdaniu?

Zadanie 1. *Podziel rzeczowniki według deklinacji, korzystając z tablicy. Wskaż, które rzeczowniki są miękkotematowe, a które – twaridotematowe.*

Las, biurko, wiedza, jesień, groch, cień (r.m.), Jasio, mężczyzna, imię, Moniuszko, widz, nosisko, pociąg, pień, ulica, niedźwiedź, koń, twarz, palec, cisza, mistrzyni, dyktando, wykładowczyni, żelazo, jabłko, audytorium⁴, serce, mistrz, gospodyni, ćwiczenie, poeta, morze, książka, wieś, Józio, twierdza, ćwiczenie, kocisko, wykładowca, medal, cielę, burza, kobieta, droga, żmija, owca, nić, mysz, kierowca, kotlet, ojciec, technikum, dziadzio, echo, optymista, ziemia, drzewo,

⁴ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-um* są w paragrafie 11.5.

nauczyciel, pieśń, mama, akwarium⁴, Bóg, droga, powieść, zadanie, pisklę, stypendium⁵, bucisko, dyrektor, poezja, uczeń, przyjaciel, chmura, piec, tango, starosta, cukierek, tablica, plemię, tomisko, dusza, Gucio (zdr. od *Gustaw*), sól.

I deklinacja	II deklinacja	III deklinacja	IV deklinacja
las (twardotematowy)	biurko (miękkotematowy)	wiedza (miękkotematowy)	jesień

Słowniczek

akcent	наголос	rzeczownik pospolity	загальна назва
alternacja	чергування	rzeczownik nieżywotny	назва неістоти
deklinacja	відмінювання; відміна	rzeczownik żywotny	назва істоти
imiesłów przymiotnikowy	дієприкметник	rzeczownik zdrobniały	зменшувально- пестливий іменник
końcówka	закінчення, флексія	spółgłoska funkcjonalnie mięka	функціонально м'який приголосний
liczba mnoga	множина	spółgłoska mięka	м'який приголосний
liczba pojedyncza	однина	spółgłoska stwardniała	стверділий приголосний

⁵ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-um* są w paragrafie 11.5.

liczebnik porządkowy	порядковий числівник	spółgłoska twarda	твердий приголосний
Odmiana, deklinacja	відмінювання	sylaba	склад
przymiotnik	прикметник	temat	основа
przypadek	відмінок	wymiana, alternacja	чергування
rzeczownik	іменник	zaimek przymiotny	прикметниковий займенник
rzeczownik męskoosobowy	чоловічо-особовий іменник	zakończenie	закінчення (останні звуки відмінюваних та невідмінюваних слів)
rzeczownik niemęskoosobowy	нечоловічо-особовий іменник	zdrobnienie	зменшувально-пестливе слово
rzeczownik miękkotematowy	іменник з основою на м'який приголосний	zmiękczenie	пом'якшення
rzeczownik twaridotematowy	іменник з основою на твердий приголосний	związek zgody	узгодження

2. Mianownik liczby mnogiej

Grupy rzeczowników	-y	-i	-e	-a	-owie
1. Rzeczowniki o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą, prócz spółgłosek -g, -k i funkcjonalnie miękkich, rodzaj męski nieosobowy. <i>Komputery, domy, wywiady, psy.</i>	-y				
2. Rzeczowniki rodzaju męskiego, nieosobowe, o temacie zakończonym na -g, -k . <i>Ptaki, słowniki, pociągi, długi.</i>		-i			
3. Rzeczowniki męskoosobowe o tematach zakończonych spółgłoską twardą (prócz -g, -k, -r). <i>Studenci, Szwedzi, Francuzi (Wymiana ostatniej spółgł. tematu!).</i>		-i	Wyj.: <i>brat – bracia</i>		
4. Rzeczowniki męskoosobowe o tematach zakończonych na -g, -k, -r . <i>Filolodzy, Polacy, aktorzy (Wymiana ostatniej spółgł. tematu!).</i>	-y				
5. Rzeczowniki męskoosobowe zakończone na -ec, -ca . <i>Chłopcy, wykładowcy, kierowcy.</i>	-y				
6. Męskoosobowe i niemęskoosobowe rzeczowniki o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką oraz funkcjonalnie miękką (prócz zakończonych na -ec, -ca). <i>Goście, dziennikarze, żołnierze, słonie, kolnierze, kosze.</i> 7. Rzeczowniki rodzaju męskiego na -ans . <i>Kwadransy, reweransy, dysonansy.</i>			-e	Wyj.: <i>ksiądz – księża</i>	
8. Rzeczowniki męskoosobowe na -anin . <i>Słowianie, chrześcijanie, krakowianie.</i>			e		
9. Rzeczowniki męskoosobowe, oznaczające nazwy pokrewieństwa, tytuły lub godności, niektóre narodowości i nazwiska. <i>Ojcowie, królowie, Finowie.</i>					-owie
10. Rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Okna, jabłka, zadania, ćwiczenia.</i>				-a	
11. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą (prócz spółgłosek -g, -k i funkcjonalnie miękkich). <i>Kobiety, dziewczyny, klasy.</i>	-y				
12. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego o tematach zakończonych na -g, -k . <i>Drogi, nogi, książki.</i>		-i	Wyj.: <i>ręce</i>		
13. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką, tylnojęzykową			-e		

oraz funkcjonalnie miękką oraz o tematach zakończonych na samogłoskę. <i>Suknie, ziemie, władze, nosze, dusze, idee, orchidee.</i>					
Rzeczowniki rodzaju żeńskiego z końcówką zerową w mianowniku o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką oraz funkcjonalnie miękką. O wyborze końcówki decyduje tradycja językowa. <i>Myszy, powieści, pieśni, jesienie, zielenie, twarze, noce, brwi.</i>	-y	-i	-e		

Wymiany spółgłoskowe w tematach rzeczowników i przymiotników męskoosobowych

przed końcówką	alternacje	przykłady rzeczowników	przykłady przymiotników
-i	d / dź	Szwed – Szwedzi	młody – młodzi
	ch / ś	Czech – Czesi	głuchy – głusi
	s / ś	mecenas – mecenas	bosy – bos
	sz / ś	–	najdroższy – najdrożsi
	t / ć	student – studenci	bogaty – bogaci
	z / ź	Francuz – Francuzi	–
	zn / źn	mężczyzna – mężczyźni	przyjazny – przyjaźni
-y	g / dz	kolega – koledzy	drogi – drodzy
	k / c	Polak – Polacy	wysoki – wysocy
	r / rz	aktor – aktorzy	mądry – mądrzy
Zmiękczenie spółgłosek przed końcówką -i	b / b', ł / ł', m / m', n / n', p / p'	ksenofob – ksenofobi, Hucul – Huculi, żandarm – żandarmi, Aborygen – Aborygeni, chłop – chłopci.	gruby – grubo, wesoły – weseli, uprzejmy – uprzejmi, odczytany – odczytani, skąpy – skąpi

O wyborze końcówki w mianowniku liczby mnogiej rzeczowników rodzaju męskiego i rodzaju żeńskiego na samogłoskę decyduje jakość ostatniej spółgłoski tematu. Rzeczowniki twar-dotematowe przybierają końcówkę **-y** lub **-i**. W zakończeniach tematów rzeczowników męskoosobowych zachodzą wymiany. Rzeczowniki miękko-tematowe przybierają końcówkę **-e**, temat pozostaje bez zmian.

Warto pamiętać, że twar-dotematowe rzeczowniki na **-anin** przybierają końcówkę **-e** (tracąc w liczbie mnogiej zakończenie **-in**); rzeczowniki na **-ans** mają końcówkę **-e**; rzeczowniki męskoosobowe na **-ec, -ca** wbrew zasadzie mają końcówkę **-y**. O wyborze końcówki **-owie** decyduje kryterium semantyczne: grupy męskoosobowych rzeczowników, które mają te końcówki, są wymienione w tablicy. Niektóre rzeczowniki posiadają formy oboczne: filologowie / filolodzy, biologowie / biolodzy, pedagogowie / pedagogzy, profesorowie / profesorzy, Norwegowie / Norwedzy, dyrektorzy / dyrektorowie, doktorzy / doktorowie, ambasadorzy / ambasadorowie itp. Formy oboczne posiadają również rzeczowniki *akt, koszt, organ* w stylu urzędowym: *akty / akta, koszty / koszta, organy / organa*. Rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówkę **-a**. Końcówki rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę zależą od tradycji językowej.

Końcówki przymiotników (zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych, imiesłowów przymiotnikowych) w mianowniku liczby mnogiej

Grupy przymiotników	-e	-i	-y
1. Wszystkie przymiotniki w formach niemęskoosobowych. <i>Młode kobiety, drogie koleżanki, mądre psy, głupie papugi, wasze dzieci, pierwsze damy, czarujące dziewczyny.</i>	-e		
2. Przymiotniki w formach męskoosobowych o temacie zakończonym spółgłoską twardą (prócz -g, -k, -r oraz -c, -cz, -dz). Wymiana ostatniej spółgł. tematu! <i>Młodzi mężczyźni, źli żołnierze, nasi rodzice, pierwsi uczniowie.</i>		-i	
3. Przymiotniki w formach męskoosobowych, które w mianowniku liczby pojedynczej w r. m. mają końcówkę -i (prócz tych, temat których kończy się na -g, -k). <i>Głupi pozerzy, nieletni przestępcy, ostatni klienci, tani pracownicy.</i>		-i	
3. Przymiotniki w formach męskoosobowych, temat których kończy się na -g, -k, -r). Wymiana ostatniej spółgł. tematu! <i>Drodzy koledzy, wysocy mężczyźni, mądrzy nauczyciele.</i>			-y
4. Przymiotniki w formach męskoosobowych, temat których kończy się na -c, -cz, -dz).			

Pytania

1. Porównaj końcówki rzeczowników w mianowniku liczby mnogiej. Które grupy rzeczowników mają jednakowe końcówki? Czy kryteria wyboru tych końcówek są jednakowe?
2. Czym różnią się formy męskoosobowych i niemęskoosobowych rzeczowników rodzaju męskiego o temacie zakończonym na spółgłoskę twardą?
3. W jakich rzeczownikach rodzaju męskiego w mianowniku liczby mnogiej zachodzi wymiana przed końcówką *-y*?
4. Czy różnią się końcówki męskoosobowych i niemęskoosobowych rzeczowników o temacie zakończonym na spółgłoskę miękką oraz funkcjonalnie miękką w mianowniku liczby mnogiej?
5. Wymień grupy semantyczne rzeczowników męskoosobowych, które w mianowniku liczby mnogiej przybierają końcówkę *-owie*.
6. Jakie zmiany zachodzą w tematach przymiotników męskoosobowych w mianowniku liczby mnogiej przed końcówkami *-i*, *-y*? Nazwij grupy przymiotników męskoosobowych, w temacie których nie występują wymiany przed tymi końcówkami.

Zadanie 1. *Podziel rzeczowniki na męskoosobowe i niemęskoosobowe. Zapisz je razem z przymiotnikami w mianowniku liczby mnogiej w dwie kolumny.*

Wesoły sąsiad – wesoły wygląd, mały owad; gruby mężczyzna – gruby tom; ogromny kogut – przystojny student; taniec ludowy – pomysłowy chłopiec; długi pociąg – krótkonogi leming – drogi kolega; daleki krewny – daleki spacer; wybitny solista – wykwintny gust; kochający młodzieniec – bolący palec; stary kierowca – stary dworzec; ten chłopak – ten ptak; znany profesor – ogromny aligator; odważny żołnierz – futrzany kołnierz; miły gość – różowy słoń; atrakcyjny Rosjanin – szkolny regulamin; wysoki kanclerz – głęboki talerz.

3. Dopelniacz

Szukam, potrzebuję, słucham, życzę, spodziewam się, uczę się... kogo? czego?

Liczba pojedyncza

Grupy rzeczowników	-a	-u	-i	-y
1. Rzeczowniki rodzaju męskiego, żywotne (<i>kto?</i>). <i>Człowieka, ptaka, niedźwiedzia.</i>	-a		Wyj.: <i>wołu, bawołu</i>	
2. Rzeczowniki rodzaju męskiego, nieżywotne oznaczające: narzędzia i naczynia: <i>młotka, noża, widelca, talerza</i>; miesiące: <i>stycznia, kwietnia, września, maja</i>; części ciała: <i>brzucha, nosa, palca, żołądka</i>; miasta polskie i inne słowiańskie oraz nazwy miast zakończone na -burg: <i>Krakowa, Poznań, Kijowa, Petersburga, Hamburga</i> oraz <i>Paryża, Berlina</i>; miarę i wagę: <i>hektara, metra, litra, grama</i>; zakończone na -ak, -nik, zdrobnienia na -ek, -ik / -yk: <i>kajaka, słownika, dzbanka, pledzika, strumyka</i>; substancje: <i>cukru, miodu, proszku, materiału</i>; abstrakcje: <i>gniewu, wstydu, żalu, skutku</i>; nazwy zbiorowe: <i>narodu, ludu, sejmu, tłumu</i>; miasta niepolskie: <i>Londynu, Rzymu, Madrytu, Pekinu</i>; odczasownikowe derywaty bezsufiksalne: <i>odczytu, wykładu, rozkazu, ukłonu</i>; zapożyczenia: <i>tramwaju, baru, ringu, balu</i>; zakończone na -ek, -izm, -yzm: <i>wtorku, rachunku, piątku, katolicyzmu, anglicyzmu</i>.	-a		Wyj.: <i>Białegostoku, Krasnegostawu</i>	
3. Rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Ziarna, wesela, ćwiczenia, zdania.</i>	-a			
4. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego o temacie zakończonym na spółgłoskę miękką, -g, -k oraz na samogłoskę. <i>Ziemi, składni, sesji, trwogi, książki, idei, orchidei.</i>			-i	
5. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego o temacie zakończonym na spółgłoskę twardą oraz rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone w mianowniku na -a . <i>Dziewczyny, zimy, tablicy, wiedzy.</i> <i>Mężczyźni, kierowcy, znawcy, nabywcy, odkrywcy.</i>				-y
6. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego z końcówką zerową o temacie zakończonym na spółgłoskę miękką i -w . <i>Myśli, pieśni, wsi, cerkwi, brwi, marchwi.</i>			-i	

7. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego z końcówką zerową o temacie zakończonym na spółgłoskę twardą (stwardniałą). <i>Rzeczy, myszy, nocy, pomocy, twarzy.</i>				-y

Liczba mnoga

Grupy rzeczowników	-i	-y	-ów	Ø
1. Rzeczowniki rodzaju męskiego o tematach zakończonych na spółgłoskę twardą oraz na -g, -k, -ch . <i>Dyrektorów, lwów, podręczników, pociągów, zapachów.</i>	Wyj.: <i>mężczyzn, przyjaciół</i>		-ów	
2. Niektóre rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone na -anin . <i>Rosjan, chrześcijan, warszawian.</i>				Ø
3. Rzeczowniki rodzaju męskiego o tematach zakończonych na -j, -ec, -dz oraz niektóre na -cz . <i>Krajów, tramwajów, ojców, chłopców, widzów, rydźców, meczów, biczów.</i>			-ów	
4. Rzeczowniki rodzaju męskiego o tematach zakończonych na spółgłoskę miękką. <i>Nauczycieli, koni, słoni,</i>	-i			
5. Rzeczowniki rodzaju męskiego o tematach zakończonych na -rz, -ź, -sz, -cz ⁶ . <i>Aptekarzy, dziennikarzy, bandaży, groszy, warkoczy.</i>		-y		
6. Większość rzeczowników rodzaju nijakiego. <i>Luster, krzesel, pól, mórz, imion, piskląt.</i>				Ø
7. Niektóre rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone na -cze, -rze, -że, -sze . <i>Zboczy, podwórzy, wybrzeży, naroży, poddaszy.</i>		-y		
8. Niektóre rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone na -dzie . <i>Narzędzi, międzyrzędzi, bezludzi.</i>	-i			
9. Rzeczowniki zgrubiałe rodzaju nijakiego na -sko oraz te, które w liczbie pojedynczej kończą się na -um . <i>Kocisków, bucisków, muzeów, audytoriów.</i>			-ów	
10. Większość rzeczowników rodzaju żeńskiego na samogłoskę. <i>Książek, dróg, ziem, sukien, kobiet, pań, mistrzyń.</i>				Ø
11. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na -arnia, -ernia, -nia , zapożyczone na -ja oraz o temacie zakończonym na samogłoskę.	-i			

⁶ Często w rzeczownikach tego typu występują oboczne końcówki **-y / -ów**: *sondaży / sondażów, koszy / koszów, farszów / farszy, płaszczy / płaszców, barszczy / barszczów*.

<i>Kawiarni, cukierni, opinii, sesji, idei, orchidei.</i>				
12.Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę twardą. <i>Myszy, rzeczy, nocy, twarzy.</i>		-y		
13.Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę miękką i -w. <i>Powieści, pieśni, jesieni, winorośli, chorągwi.</i>	-i			

Wybór końcówki w liczbie pojedynczej dla rzeczowników rodzaju męskiego zależy od tego, czy rzeczownik jest żywotny, czy nieżywotny. Rzeczowniki żywotne przyjmują końcówkę **-a**, natomiast nieżywotne mogą mieć zarówno **-a**, jak i **-u**. Wybór jest uzasadniony kryteriami semantycznymi oraz morfologicznymi, które są wskazane w tabeli⁷. Rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówkę **-a**. Wybór końcówki dla rzeczowników rodzaju żeńskiego zależy od jakości ostatniej spółgłoski tematu: do rzeczowników, temat których kończy się spółgłoską twardą i stwardniałą, dołączamy końcówkę **-y**; rzeczowniki z tematem na spółgłoskę fonetycznie miękką oraz na samogłoskę przybierają końcówkę **-i**.

W liczbie mnogiej o końcówkę decyduje jakość ostatnich spółgłosek tematu. Wszystkie twar-dotematowe rzeczowniki rodzaju męskiego przyjmują końcówkę **-ów**; miękko-tematowe mogą mieć **-ów**, **-i**, **-y**. Rzeczowniki rodzaju nijakiego i rodzaju żeńskiego na samogłoskę najczęściej mają końcówkę zerową, jednak zakończenia niektórych tematów wymagają końcówki **-y** lub **-i**. W rzeczownikach rodzaju żeńskiego na spółgłoskę po spółgłoskach fonetycznie miękkich występuje końcówka **-i**, po fonetycznie twardych – **-y**.

Końcówki przymiotników (zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych, imiesłowów przymiotnikowych) w dopełniaczu

Liczba pojedyncza

Grupy przymiotników	-ego	-ej
1. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego i rodzaju nijakiego.	-ego	

⁷ Czasami końcówka **-u** lub **-a** w D. lp różnicuje znaczenia homonimów. Na przykład: *zamek I* "budowla obronna" – *zamku, zamek II* "zamknięcie" – *zamka*; *rad I* "promieniotwórczy pierwiastek chemiczny" – *radu, rad II* "jednostka pochłoniętej dawki promieniowania jonizującego" – *rada*.

<i>Czerwonego swetra, dwudziestego piątego grudnia, centrum handlowego, naszego osiedla, płaczącego dziecka.</i>		
2. Przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego. <i>Długiej sukni, pierwszej miłości, tej zabawy, uśmiechającej się córki.</i>		-ej

Liczba mnoga

Grupy przymiotników	-ych	-ich
1. Po spółgłoskach twardych. <i>Starych przyjaciół, znanych artystów, waszych problemów.</i>	-ych	
2. Po spółgłoskach miękkich i -g, -k . <i>Głupich żartów, trzecich numerów, srogich władców, takich ludzi.</i>		-ich

Pytania

1. Jakie kryterium decyduje o wyborze końcówki w dopełniaczu liczby pojedynczej dla rzeczowników rodzaju męskiego?
2. Od czego zależy dobór końcówki w dopełniaczu liczby pojedynczej dla rzeczowników rodzaju żeńskiego?
3. Które rzeczowniki r. m. i r. n. w dopełniaczu liczby mnogiej przybierają końcówkę **-ów**, a które – **-i, -y**?
4. Jaka końcówka jest dominująca w dopełniaczu liczby mnogiej dla rzeczowników rodzaju nijakiego i rodzaju żeńskiego na samogłoskę?
5. Które rzeczowniki rodzaju żeńskiego na samogłoskę w dopełniaczu liczby mnogiej przybierają końcówkę **-i**?
6. Od czego zależy wybór końcówek w dopełniaczu liczby mnogiej dla rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę?

Zadanie 1. *Przekształć podane rzeczowniki na dopełniacz, a następnie ulóż zdania z pięcioma z nich.*

Nie ma tu:

twierdza *twierdzy*, ćwiczenie, widz, cień, pociąg, pień, ulica.....

niedźwiedź , koń , twarze , palec , cisza , dyktando , wykładowczynie , kierowca , żelazo , jabłka , Jasio , audytorium⁸ , serce , mistrz , gospodyni , ćwiczenie , morza , książki (l.m.) , Taras Szewczenko , wieś , mężczyzna , biurko , wiedza , kocisko , groch , wykładowcy , cielęta⁹ (l.m.) , burza , drogi (l.m.) , żmija , owca , nić , echo , optymista , drzewo , nauczyciel , mama , akwaria¹⁰ , powieść , zadania , pisklę , stypendia¹⁰ (l.m.) , dyrektor , poezja , uczeń , chmura , piec (r.m.)..... , tango , starosta , cukierek (r.m.) , plemię¹¹ , tomisko , dusza

Zadanie 2. *Podane w nawiasie wyrazy zapisz w dopełniaczu. Uwaga na liczbę!*

1. Nigdy nie zapomnę (te wesołe podróże) *tych wesołych podróży*. Dla (ten student i ta studentka) i zadania nie były zbyt trudne. 3. Latem pojedę najpierw do (Kijów) , następnie do (Charków) , a potem do (Kraków i Poznań) i Może nawet uda się pojechać do (Paryż) i do (Berlin) i do Jeszcze marzę o wycieczce do (Hamburg) i do (Madryt) i do Do (Kair) jechać nie chcę. 4. Oprócz

⁸ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-um* są w paragrafie 11.5.

⁹ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-ę* są w paragrafie 11.4.

¹⁰ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-um* są w paragrafie 11.5.

¹¹ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-ę* są w paragrafie 11.4.

(ciekawe ćwiczenia, teksty i zadania) , i w tym podręczniku są jeszcze testy dla cudzoziemców. 5. W naszej grupie nie ma (przystojny mężczyzna) 6. W tym mieście jest dużo (dobre kawiarnie i restauracje) i 7. Nie mamy (żadne ciekawe idee) 8. Koledzy zazdroszczą nam tak (ciekawe lekcje) 8. Na naszym uniwersytecie nie ma (szatnie) 9. Czy nie widziałś tu (moje płaszcze i kosze) i ? 10. Lubię słuchać (mądrzy nauczyciele)

4. Celownik

Dziękuję, pomagam, daję, życzę, ufam, zazdroszczę, szkodzi, zbliżam się ku...

komu? czemu?

Liczba pojedyncza

Grupy rzeczowników	-owi	-u	-e	-i	-y
1. Większość rzeczowników rodzaju męskiego. <i>Dziennikarzowi, dyrektorowi, dziadkowi, człowiekowi.</i>	-owi				
2. Rzeczowniki: <i>Bogu, ojcu, światu, panu, bratu, chłopcu, chłopu, księdzu, księciu, lwu, kotu, psu, lbu, diabłu, czartu.</i> Ale: <i>osłowi / osłu, orłowi / orłu, katowi / katu.</i>		-u			
3. Wszystkie rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Miastu, krzesłu, niebu, wydaniu.</i>		-u			
4. Twardotematowe rzeczowniki rodzaju żeńskiego i rodzaju męskiego na samogłoskę oraz rzeczowniki o temacie zakończonym na -g, -k, -ch (wymiana ostatniej spółgł. tematu!). <i>Herbacie, mamie, drodze, polityce, musze.</i> <i>Poecie, soliście, oligarsze.</i>			-e		
5. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na samogłoskę. a) po spółgłosce miękkiej i po samogłosce <i>Ziemi, babci, Małgosi, sesji, buzi, idei, orchidei.</i> b) po spółgłosce stwardniałej (funkcjonalnie miękkiej) <i>Burzy, tablicy, ciszy, twierdzy.</i> <i>Kierowcy, wykładowcy, paszy.</i>				-i	-y
6. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę. a) po spółgłosce miękkiej i po -w <i>Wsi, powieści, odpowiedzi, więzi, rzodkwi.</i> b) po spółgłosce stwardniałej (funkcjonalnie miękkiej) <i>Pomocy, twarzy, dziczy, rozkoszy.</i>				-i	-y

Liczba mnoga

1. Rzeczowniki wszystkich deklinacji. <i>Dziennikarzom, miastom, drogom, babciom, twarzom.</i>	-om

Alternacje spółgłosek w tematach rzeczowników rodzaju żeńskiego i męskiego (np. *optymista*) przed końcówką *-e*

Spłgł. twarda na spłgł. miękką	d / dź	pogoda – pogodzie
	s / ś	klasa – klasie
	st / ść	programista – programiście
	t / ć	kobieta – kobiecie
	z / ź	prognoza – prognozie
	zn / źń	ojczyzna – ojczyźnie
Spłgł. twarda na spłgł. stwardniałą	ch / sz	monarcha – monarsze
	g / dz	noga – nodze
	k / c	książka – książce
	r / rz	kultura – kulturze
Spłgł. twarda na spłgł. zmiękczoną	b / bi, f / fi, ł / l, m / mi, n / ni, p / pi, w / wi	prośba – prośbie, szafa – szafie, mgła – mgle, plama – plamie, gmina – gminie, wyspa – wyspie, zabawa – zabawie

Pierwszym czynnikiem, decydującym o wyborze końcówki w celowniku, jest deklinacja. Dominującą końcówką dla rzeczowników rodzaju męskiego na spółgłoskę jest **-owi**. Do niektórych dołącza się końcówka **-u**, rzeczowniki te trzeba zapamiętać. Jest również nieliczna grupa rzeczowników, w których są oboczne końcówki **-owi / -u**: *osłowi / osłu, orłowi / orłu, katowi / katu*.

Zapamiętaj: Zbliżać się ku Krakowu (po przyimku *ku*). W innych wypadkach: Krakow**owi**.

Wszystkie rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówkę **-u**.

Dla rzeczowników rodzaju żeńskiego i rodzaju męskiego na samogłoskę (np. *mężczyzna, poeta*) o wyborze końcówki decyduje jakość ostatniej spółgłoski tematu: rzeczowniki twar-dotematowe przybierają *-e*, przed którym zachodzi wymiana, rzeczowniki mięk-dotematowe rodzaju żeńskiego po spółgłosce miękkiej mają *-i*, po funkcjonalnie miękkiej *-y*.

W liczbie mnogiej we wszystkich rzeczownikach występuje końcówka *-om*.

Końcówki przymiotników (zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych, imiesłowów przymiotnikowych) w celowniku

Liczba pojedyncza

Grupy przymiotników	-emu	-ej
1. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego i rodzaju nijakiego. <i>Polskiemu obyczajowi, mojemu miastu, setnemu numerowi.</i>	-emu	
2. Przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego. <i>Dalekiej gwiazdzie, pierwszej klasie, płynącej rzece.</i>		-ej

Liczba mnoga

Grupy przymiotników	-ym	-im
1. Po spółgłoskach twardych. <i>Miłym spotkaniom, pierwszym szeregom, tym pieśniami.</i>	-ym	
3. Po spółgłoskach miękkich i -g, -k . <i>Ostatnim seansom, drugim ludziom, płaskim obcasom.</i>		-im

Pytania

1. Wylicz rzeczowniki rodzaju męskiego, które w celowniku liczby pojedynczej przybierają końcówkę *-u*.
2. Jakie kryterium decyduje o wyborze końcówki w celowniku liczby pojedynczej dla rzeczowników rodzaju żeńskiego? Czy różni się zestaw końcówek deklinacyjnych rzeczowników rodzaju żeńskiego na samogłoskę (np. *studentka*) od rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę (np. *jesień*) w tym przypadku?

3. Jaką końcówkę przybierają rzeczowniki wszystkich deklinacji w celowniku liczby mnogiej?

Zadanie 1. *Przeczytaj przysłowia. Wskaż wyrazy w formie celownika.*

1. Darowanemu koniowi nie zagląda się w zęby «nie należy krytykować rzeczy, którą się otrzymuje w prezencie».
2. Kruk krukowi oka nie wykole «ludzie, których łączą wspólne interesy, zwłaszcza nieuczciwe, zawsze się popierają i nie wyrządzą sobie krzywdy».
3. Co wolno wojewodzie, to nie tobie smrodzie «formuła nagany stosowana wobec kogoś, najczęściej dziecka, które sobie na zbyt wiele pozwala».
4. Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie «jeżeli zrobisz komuś coś złego, to on ci odpłaci tym samym».
5. Dobra psu i mucha «nie należy gardzić nawet małą korzyścią».
6. Bliższa ciału koszula (niż sukmana) «człowieka najbardziej obchodzi to, co go bezpośrednio dotyczy».
7. Człowiek człowiekowi wilkiem «ludzie są zawistni, nieżyczliwi dla siebie nawzajem».
8. Strzeż mnie Boże od przyjaciół, bo z wrogami poradzę sobie sam «fałszywi przyjaciele są groźniejsi od wrogów».
9. Jak sobie pościelisz, tak się wyśpisz «od człowieka zależy, jakie sobie stworzy warunki».

Zadanie 2. *Przekształć podane rzeczowniki na celownik, a następnie ułóż zdania z pięcioma z nich. Uwaga na liczbę!*

Ojcowie – *ojcom*, ziemia –, drzewo –,
nauczyciel –, pieśń –, mama, Bóg –,
bracia –, ojciec –, droga –, dziecko –
....., powieść –, dyrektor –, poezja –
....., jesień –, uczniowie –, przyjaciel –
....., baśń –, świat –, cecha –

....., krzesło – , pani –, chmura –
 , studenci –, poeta, pan –, mistrzyni –
 , ćwiczenie –, brat –, dziewczyny –
 , krew –, gospodyni – , dentysta –
 , chwała –, zadanie –, dom –
 , ćwiczenia –, marchew –, lekcja –
 , szata –, marzenie –, student –
 , chłopiec –, praca –, morze –
 , zadania –, twarz –, ulica –
 , ksiądz –, cisza –, dusza –
 , wiedza –, kot – , podręcznik –
 , podwórze –, słońce –, noc –
 , mysz –, pies –, mężczyzna –
 , starosta –, pola –, władza –
 , kierowca –, diabeł –, twierdza –
 , samochód –, ośrodek –, Polak –
 , Ukrainiec –

Zadanie 3. *Podane w nawiasie wyrazy zapisz w celowniku.*

1. (Dobry) *Dobremu* wszędzie dobrze «dobry człowiek wszędzie może się spodziewać życzliwości».
2. (Bogaty) to i diabeł dziecko kołysze «bogatemu jest łatwiej w życiu».
3. (Chciwy) nigdy dosyć «człowiek chciwy nigdy nie zadowolony się tym, co ma».
4. Chorego pytają, (zdrowy) dają «należy być gościnnym i szczodrym bez względu na to, czy goście okazują chęć skorzystania z tego».
5. Jak ty (kto), tak on (ty) «jeśli zrobisz komuś coś złego, to on odpłaci ci tym samym».

6. Jaką miarką mierzysz, taką (ty) odmierzą «odpłacą ci tym samym, tak ktoś cię będzie traktować, jak ty jego potraktujesz».
7. Co (ja) dziś, (ty) jutro «to, co mnie się przydarzyło, może się i tobie przydarzyć».
8. Kto rano wstaje, (ten) Pan Bóg daje «ten, kto jest pracowity, może liczyć na sukces».
9. (Pan Bóg) świeczkę i (diabeł) ogarek «o sytuacji, kiedy chce się zadowolić dwie przeciwstawne strony».

5. Biernik

Widzę, lubię, mam, piszę, czytam, zbieram, proszę... kogo? co?

Liczba pojedyncza

Grupy rzeczowników	= M.	= D.	-ę
1. Żywotne rzeczowniki rodzaju męskiego. <i>Dyrektora, człowieka, niedźwiedzia, wagarowicza.</i>		-a	
2. Nieżywotne rzeczowniki rodzaju męskiego. <i>Słownik, zeszyt, porządek, wywiad.</i>	= M.		
3. Rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Drzewo, zadanie, imię, akwarium.</i>	= M.		
4. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na samogłoskę. <i>Studentkę, wizytę, kolację, suknię, pracę. Artystę, mężczyznę, optymistę, wykładowcę.</i>		Wyj.: <i>panią</i>	-ę
5. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę. <i>Nowość, rzecz, straż, mysz, krew.</i>	= M.		

Liczba mnoga

Grupy rzeczowników	= M.	= D.
1. Męskoosobowe rzeczowniki: • O temacie zakończonym spółgłoską twardą oraz na -g, -k, -ch. <i>Aktorów, przewodników, Norwegów, polonistów, pianistów.</i> • Zakończone na -ec, -ca, -dz, -cz oraz niektóre na -ź, -ć, -ś. <i>Ojców, chłopców, kierowców, wykładowców, widzów, plażowiczów, mężów, teściów, skromnisiów.</i> • Zakończone na spółgł. miękką. <i>Nauczycieli, marzycieli, gości.</i> • Zakończone na spółgł. -rz, -ź, -sz. <i>Aptekarzy, dziennikarzy, papieży¹², kustoszy¹³.</i>	Wyj.: <i>mężczyzn</i>	-ów -ów -i -y
2. Niemęskoosobowe rzeczowniki rodzaju męskiego: • Twardotematowe <i>Domy, dachy, utwory, obchody, pomysły.</i> • Zakończone na -g, -k <i>Pociągi, długie, dogi, ptaki, wypadki, wilki.</i>	-y -i	

¹² USJP: D. -y a. -ów.

¹³ USJP: D. -y a. -ów;

Miękkotematowe oraz niektóre zakończone na -b, -p, -w. <i>Konie, kalendarze, płaszcze, gołębie, karpie, cietrzewie.</i>	-e	
3. Rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Skrzydła, krzesła, życzenia, zdania, imiona, pisklęta, muzea.</i>	-a	
4. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego: O temacie zakończonym na spółgłoskę twardą (prócz -g, -k). <i>Kobiety, dziewczyny, klasy.</i>	-y	
O temacie zakończonym na -g, -k. <i>Drogi, nogi, książki.</i>	-i	
O temacie zakończonym na spółgłoskę miękką oraz na samogłoskę. <i>Suknie, ziemie, władze, nosze, dusze, idee, orchidee.</i>	-e	
5. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę. O wyborze końcówki decyduje tradycja językowa. <i>Myszy, powieści, pieśni, jesienie, zielenie, twarze, noce, brwi.</i>	-y -i -e	

W liczbie pojedynczej w rodzaju męskim na wybór końcówki wpływa żywotność / nieżywotność rzeczownika. Formy rzeczowników żywotnych są równe dopełniaczowi, formy rzeczowników nieżywotnych są identyczne mianownikowi. Wszystkie rzeczowniki rodzaju nijakiego i rodzaju żeńskiego na spółgłoskę (np. *jesień*) w bierniku mają formy mianownika. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na samogłoskę (np. *studentka*) mają końcówkę **-ę** z jedynym wyjątkiem *panią*.

Warto pamiętać, że niektóre rzeczowniki nieżywotne rodzaju męskiego w bierniku mają formy dopełniacza z końcówką **-a**. Oto niektóre z nich: a) nazwy zwłok (*widzę trupa, topielca, wisielca*); b) nazwy tańców (*tańczę poloneza, walca, krakowiaka*); c) nazwy jednostek monetarnych (*pożycz grosza, rubla, dolara*); d) nazwy grzybów (*natrafić na grzyba, maślaka, rydza*); e) nazwy wirusów i bakterii (*znaleźć wirusa, gronkowca, mikroba*); f) nazwy marek samochodów, samolotów, alkoholi, papierosów (*mieć fiata, mercedesa, widzieć Boeinga, pić szampana, palić papierosa, camela*); g) nazwy sportów, gier (*grać w brydża, golfa, ping-ponga; mieć asa, króla*).

W liczbie mnogiej w rodzaju męskim na wybór końcówki wpływa męskoosobowość / niemęskoosobowość rzeczownika. Formy rzeczowników męskoosobowych są równe dopełniaczowi, formy rzeczowników niemęskoosobowych są identyczne mianownikowi. Formy rzeczowników rodzaju nijakiego i rodzaju żeńskiego w bierniku liczby mnogiej są równe mianownikowi.

Końcówki przymiotników (zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych, imiesłowów przymiotnikowych) w bierniku

Liczba pojedyncza

Grupy przymiotników	= D. (-ego)	= M.	-ą
1. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego, żywotne. <i>Białego orła, dziesiątego żołnierza, mojego kolegę, niepoprawnego optymistę.</i>	-ego		
2. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego, nieżywotne. <i>Nowoczesny dom, czwarty tydzień, który znak, przeczytany list, długi dzień, tani płaszcz.</i>		-y / -i	
3. Przymiotniki w formach rodzaju nijakiego. <i>Prywatne przedszkole, siódme niebo, ocalone życie, takie zdanie.</i>		-e	
4. Przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego. <i>Gorącą wodę, gasnącą gwiazdę, inną drogę, piątą rocznicę.</i>	Wyj.: ta – tę		-ą

Liczba mnoga

Grupy przymiotników	= D. (-ych / -ich)	= M. (-e)
1. Przymiotniki w formach męskoosobowych, po spółgłoskach twardych. <i>Wiernych kochanków, tamtych sąsiadów, grających muzyków.</i>	-ych	
2. Przymiotniki w formach męskoosobowych, po spółgłoskach miękkich i -g, -k . <i>Drogich rodziców, takich klientów, głupich błaznów.</i>	-ich	

3. Przymiotniki w formach niemęskoosobowych. <i>Młode wilki, pierwsze jaskółki, inne ćwiczenia, śpiące zwierzęta.</i>		-e

Pytania

1. Które rzeczowniki rodzaju męskiego w bierniku liczby pojedynczej mają formy równe dopełniaczowi, a które – mianownikowi? Jakie są wyjątki od tej reguły?
2. Czy wszystkie rzeczowniki rodzaju żeńskiego mają w bierniku liczby pojedynczej jednakowe końcówki? Od czego zależy wybór?
3. Jakie rzeczowniki rodzaju męskiego w bierniku liczby mnogiej mają końcówki dopełniacza, a jakie – mianownika?
4. Czy rzeczowniki rodzaju męskożywotnego (takie, jak *pies, kot, zając* itp.) w bierniku liczby mnogiej mogą mieć formę dopełniacza?
5. Dlaczego przymiotniki rodzaju męskiego mają w bierniku liczby pojedynczej dwa warianty końcówek?
6. Jakie rzeczowniki rodzaju męskiego mają w bierniku liczby pojedynczej końcówkę *-ę*?

Zadanie 1. Przekształć podane rzeczowniki na biernik.

Słyszę, widzę, mam, znam, lubię itp.: echo – *echo*, ulica –, cukierek (r.m.) –, niedźwiedź –, twarz –, palec –, cisza –, mistrzyni –, dyktando –, wykładowcy –, kierowca –, żelazo –, jabłko –, audytorium¹⁴ –, serce –, mistrz –, gospodyni –, ćwiczenie –, poeta –, morze –, wieś –, pień –, Józio –, twierdza –, biurko –, cień (r.m.) –, kocisko –, mężczyzna –, wykładowca –, medal –, cielę, pociąg –, burza –, kobieta –, jesień –, droga –, żmija –, owca –, nić –, mysz –, kotlet

¹⁴ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na *-um* są w paragrafie 11.5.

(r.m.) –, groch –, ojciec –, nosisko –,
 technikum –, optymista –, ziemia –, drzewo –,
 Kościuszko –, pieśń –, mama –, imię –,
 akwarium¹⁴ –, Bóg –, las –, droga –, powieść
 –, zadanie –, wiedza –, pisklę¹⁵
 –, stypendium¹⁴ –, bucisko –, widz –, dyrektor
 –, poezja –, uczeń –, przyjaciel –, chmura –
, piec (r.m.) –, tango –, starosta –, tablica –
, plemię –, tomisko –, dusza –, sól –,
 koń –, książka –

Zadanie 2. *Użyj rzeczowników w bierniku liczby pojedynczej a liczby mnogiej.*

	Biernik, liczba pojedyncza	Biernik, liczba mnoga
<i>kupić (zeszyt)</i>	<i>kupić zeszyt</i>	<i>kupić zeszyty</i>
oglądać (program)		
zrobić (krok)		
adoptować (dziecko)		
sprzątać (pociąg)		
malować (obraz)		
pytać (uczennica)		
zapleść (warkocz)		
kupić (kosz)		
lubić (siostra)		
nieść (plecak)		
zaprosić (gość)		
karmić (niemowlę)		
przeprosić (wujek)		
spotkać (Francuz)		
czekam na (koleżanka)		
widzieć (nauczyciel)		
mieć (osioł)		
kochać (dziewczę) ¹⁶		
oszukać (człowiek)		

¹⁵ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na -ę są w paragrafie 11.4.

¹⁶ Osobliwości odmiany rzeczowników r.n. na -ę są w paragrafie 11.4.

znać (uczeń)		
wyleczyć (babcia)		
hodować (gołąb)		
wybrać (lekarz)		
zasmucić (matka)		

6. Narzędnik

Jestem, interesuję się, zajmuję się, cieszę się, martwię się, idę z ... kim? czym?

Liczba pojedyncza

Grupy rzeczowników	-em	-ą
1. Rzeczowniki rodzaju męskiego. <i>Sportem, Piotrem, ogrodem, samolotem, grochem, wujem.</i> <i>Łabędziem, gościem, Belgiem, przypadkiem.</i>	-em	
2. Rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Metrem, autem, uchem, morzem, obliczem, jajem.</i> <i>Działaniem, ubraniem, boiskiem, lotniskiem, tangiem.</i>	-em	
3. Rzeczowniki rodzaju męskiego na spółgłoskę oraz wszystkie rzeczowniki rodzaju żeńskiego. <i>Poetą, Szewczenką, polonistą.</i> <i>Monetą, listą, plażą, koszulą, misją, księgarnią, orchideą.</i> <i>Kością, twarzą, krwią.</i>		-ą

Liczba mnoga

1. Rzeczowniki wszystkich deklinacji. <i>Ogrodami, wujami, Belgami, autami, morzami, listami, plażami, twarzami.</i>	-ami	
2. Zapamiętaj: ludźmi, braćmi, gośćmi, przyjaciółmi, księżmi, końmi, pieniądźmi, liśćmi, dziećmi, nićmi, kośćmi, dłońmi.		-mi

Czynnikiem, decydującym o wyborze końcówki w narzędniku liczby pojedynczej, jest deklinacja. Do rzeczowników rodzaju męskiego na spółgłoskę oraz do rzeczowników rodzaju nijakiego dołączamy końcówkę **-em**, do rzeczowników rodzaju żeńskiego dołączamy końcówkę **-ą**.

W liczbie mnogiej we wszystkich deklinacjach występuje końcówka **-ami**, słowa do zapamiętywania są podane w tablicy.

Końcówki przymiotników (zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych, imiesłowów przymiotnikowych) w narzędniku

Liczba pojedyncza

Grupy przymiotników	-ym	-im	-ą
1. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego i nijakiego, po spółgłoskach twardych. <i>Zabytkowym rynkiem, starym miastem, dwudziestym rokiem, pierwszym spotkaniem, wysportowanym chłopakiem.</i>	-ym		
2. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego i nijakiego, po spółgłoskach miękkich i -g, -k . <i>Wschodnim sąsiadem, średnim tempem, moim zdaniem, drugim wydaniem.</i>		-im	
3. Przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego. <i>Starą kamienicą, naszą decyzją, jedenastą klasą, śpiewającą dziewczyną.</i>			-ą

Liczba mnoga

Grupy przymiotników	-ymi	-imi
1. Po spółgłoskach twardych. <i>Przytulnymi kącikami, setnymi urodzinami, każdymi dniami, wypitymi kielichami.</i>	-ymi	
2. Po spółgłoskach miękkich i -g, -k . <i>Strusimi piórami, drugimi drogami, moimi rodzicami.</i>		-imi

Pytania

1. Jak możemy pogrupować rzeczowniki w liczbie pojedynczej według końcówek, które one przybierają w narzędniku liczby pojedynczej?
2. Które spółgłoski się zmiękczają przed końcówką **-iem** w narzędniku liczby pojedynczej?
3. Wymień rzeczowniki, które w narzędniku liczby mnogiej mają końcówkę **-mi**.
4. W którym przypadku przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego mają końcówki jak w narzędniku?

5. Po jakich spółgłoskach w narzędniku liczby mnogiej przymiotników występuje końcówka **-ymi**, a po jakich – **-imi**?

Zadanie 1. *Podane w nawiasie wyrazy przekształć na narzędnik.*

1. Rozmawiam z (miłe dziecko) *miłym dzieckiem*. 2. Kot siedzi pod (moja kanapa). 3. Zachwygam się jego (talent) 4. Krem pachnie (dojrzałe jabłko) 5. Jadę (pociąg pospieszny) 6. Jesteś (mądry człowiek) 7. Marta smaruje twarz (krem nawilżający) 8. Pójdę na spacer z (ty) i z (on) 9. Przed (godzina dziesiąta) wyszedł z domu. 10. Bardzo się cieszę (nowy rower) 11. Nie lubię, kiedy Janek zaczyna chwalić się (dobre oceny) 12. Nad (ona) przeleciał duży ptak.

Zadanie 2. *Podane w nawiasie wyrazy przekształć na narzędnik. Pamiętaj, że końcówki różnych przypadków, nawet jeśli tworzymy formy liczby mnogiej, dodajemy tylko do tematów liczby pojedynczej.*

Rozmawiam z(e): (znani aktorzy) *znanymi aktorami*, (dobrzy lekarze) , (moi koledzy) , (weseli doktorzy) , (mili sąsiedzi) , (dalecy krewni) , (odważni żołnierze) , (ci chłopacy) , (wybitni soliści) , (malarze ludowi) , (stali klienci) , (przystojni mężczyźni) , (wybitni Polacy) , (mądrzy wykładowcy) , (widzowie teatralni)

7. Miejscownik

Myśleć, marzyć, opowiadać o kim? o czym? Zakochać się w kim? w czym?

Liczba pojedyncza

Grupy rzeczowników	-u	-e	-y/-i
1. Rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone spółgłoską twardą z wyjątkiem stwardniałych i g, k, ch (wymiana ostatniej spółgł. tematu!). <i>Na komputerze, w sensie, o studencie, o narodzie.</i>	Wyj.: <i>panu,</i> <i>synu,</i> <i>domu</i>	-e	
2. Rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone spółgłoską miękką, funkcjonalnie miękką i g, k, ch . <i>Na koniu, o gościu, na niedźwiedziu, na gwoździu.</i> <i>Na meczu, w palcu, w koszu, o nauczycielu.</i> <i>W pociągu, o człowieku, w gmachu.</i>	-u		
3. Rzeczowniki rodzaju nijakiego o temacie zakończonym spółgłoską twardą, z wyjątkiem stwardniałych i g, k, ch (wymiana ostatniej spółgł. tematu!). <i>Na krześle, w stadzie, w lustrze, w gardle, w metrze.</i>	Wyj.: <i>złu</i> <i>dobru</i> <i>(dobrze)</i>	-e	
4. Rzeczowniki rodzaju nijakiego o temacie zakończonym spółgłoską miękką, funkcjonalnie miękką i g, k, ch . <i>W zadaniu, o ćwiczeniu, w zdaniu.</i> <i>W morzu, na uboczu, w polu.</i> <i>Na jabłku, w uchu, o tangu.</i>	-u		
5. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego i rodzaju męskiego na samogłoskę o temacie zakończonym spółgłoską twardą z wyjątkiem stwardniałych (wymiana ostatniej spółgł. tematu!). <i>O kobiecie, przy bramie, na nodze, o metodyce, o posusze.</i> <i>O dyplomacie, o patriarsze, o optymiście.</i>		-e	
6. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na samogłoskę: a) po spółgłosce miękkiej i po samogłosce: <i>na sukni, przy cioci, o Kasi, na stacji, o kamei;</i> b) po spółgłosce stwardniającej, również w rzeczownikach męskich na samogłoskę: <i>na wieży, przy ulicy, w kaszy, o wiedzy.</i> <i>o wychowawcy, o wynalazcy, na mówcy.</i>			-i -y
7. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę.			

Po spółgłosce miękkiej i po -w <i>Na Rusi, w pięści, w łodzi, na jabłoni, w cerkwi.</i>			-i
Po spółgłosce stwardniałej (funkcjonalnie miękkiej) <i>W nocy, na straży, o zdobyczy, o myszy.</i>			-y

Liczba mnoga

1. Rzeczowniki wszystkich deklinacji. <i>O ludziach, po meczach, o wynalazcach, na krzesłach, na nogach.</i>	-ach

Wybór końcówki w liczbie pojedynczej zależy od jakości ostatniej spółgłoski tematu. Rzeczowniki rodzaju męskiego i rodzaju nijakiego na spółgłoskę twardą i rodzaju żeńskiego na samogłoskę, temat których kończy się spółgłoską twardą i **g**, **k**, **ch** mają końcówkę **-e**. Przed tą końcówką zachodzi wymiana (proszę korzystać z tablicy wymian w tematach rzeczowników żeńskich w celowniku). Rzeczowniki rodzaju męskiego i rodzaju nijakiego po spółgłoskach miękkich, stwardniałych i **g**, **k**, **ch** przybierają końcówkę **-u**. Do rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę po spółgłoskach miękkich dołączamy końcówkę **-i**, po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich – **-y**.

Końcówki przymiotników (zaimków przymiotnych, liczebników porządkowych, imiesłów przymiotnikowych) w miejscowniku

Liczba pojedyncza

Grupy przymiotników	-ym	-im	-ej
1. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego i nijakiego, po spółgłoskach twardych. <i>O szczodrym mecenasie, na naszym weselu, w pierwszym dniu, w uszytym kostiumie.</i>	-ym		
2. Przymiotniki w formach rodzaju męskiego i nijakiego, po spółgłoskach miękkich i -g , -k . <i>W szybkim biegu, o jakimś przedmiocie, na trzecim miejscu.</i>		-im	
3. Przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego.			-ej

<i>O kochanej kobiecie, w tej dzielnicy, po drugiej próbie, o starzejącej się babci.</i>			

Liczba mnoga

Grupy przymiotników	-ych	-ich
1. Po spółgłoskach twardych. <i>W dawnych</i> czasach, <i>na ziemiach odzyskanych</i> , <i>w niektórych wypadkach</i> , <i>o skradzionych samochodach</i> .	-ych	
2. Po spółgłoskach miękkich i -g, -k . <i>W bezpośrednich</i> związkach, <i>o ubogich</i> ludziach, <i>w szerokich spodniach</i> , <i>o takich sukcesach</i> .		-ich

Pytania

1. Jakie kryterium decyduje o wyborze końcówki w miejscowniku liczby pojedynczej dla rzeczowników rodzaju męskiego, rodzaju nijakiego i rodzaju żeńskiego?
2. Czym różni się zestaw końcówek rzeczowników rodzaju żeńskiego na samogłoskę od rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę w miejscowniku liczby pojedynczej? Wyjaśnij tę różnicę.
3. Do jakich tematów przymiotników rodzaju męskiego i nijakiego dołączamy w narzędniku i miejscowniku liczby pojedynczej końcówkę **-ym**, a do jakich – **-im**?
4. W którym przypadku przymiotniki rodzaju męskiego i nijakiego mają końcówki takie same, jak w miejscowniku?
5. W których przypadkach przymiotniki rodzaju żeńskiego mają końcówki takie same, jak w miejscowniku?
6. Po jakich spółgłoskach w miejscowniku liczby mnogiej przymiotników występuje końcówka **-ych**, a po jakich – **-ich**?

Zadanie 1. *Przeczytaj przysłowia. Wskaż wyrazy w formie miejscownika.*

1. Tyle zysku, co w pysku «o sytuacji, w której jesteśmy pozbawieni możliwości działania i wpływu na cokolwiek, i możemy tylko sobie porozmawiać».
2. U skąpego zawsze po obiedzie «człowiek chciwy z nikim się nie podzieli, nikogo nie ugości».
3. Widzieć źdźbło w oku bliźniego, a nie widzieć belki w swoim oku «widzieć czyjeś drobne przywary, a nie dostrzegać własnych wielkich wad».
4. W każdym kątku po dzieciątku «o rodzinie wielodzietnej».
5. W maju jak w gaju «w maju drzewa się zielenią – jest ciepło i przyjemnie».
5. W marcu jak w garncu «o zmiennej marcowej pogodzie».
6. W nocy wszystkie koty szare «gdy nie zna się sytuacji, można się łatwo pomylić w ocenie».
7. Wolność Tomku w swoim domku «dewiza kogoś, kto uważa, że w swoim domu może robić wszystko, nie licząc się z otoczeniem».
8. Prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie «tylko prawdziwy przyjaciel nie zawiedzie w trudnej sytuacji».
9. Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej «najwygodniej, najbardziej przyjemnie i swojsko każdy czuje się we własnym domu».
10. W zdrowym ciele zdrowy duch «dobra forma fizyczna poprawia kondycję psychiczną człowieka».

Zadanie 2. *Zmień podane w nawiasie formy mianownika na formy miejscownika.*

Na (ciekawy wykład) *ciekawym wykładzie*, o (znany lekarz)
....., w (twarda kość) , o (dobry znawca)
o (twoja prośba) , na (polska wieś) , w (ptasie
jajko) , o (małoletni syn) , w (błękitne niebo)
..... , o (starszy pan) , w (lewe ucho)
....., w (kamienny dom) , o (duży bagaż)
....., w (zielona farba) , o (mądre dziecko)
....., w (ta przychodnia) , o (utalentowany poeta)

....., na (smutny pogrzeb) , w (zielonym arbuź)
....., w (ogród botaniczny) , na (świeże masło)
....., o (twój brat) , w (bieżący miesiąc)
o (biała lilia) , na (stary kompas) , na (afisz
teatralny) , w (moja praca) , na (wysokie czoło)
..... , na (ta ulica) , o (duże stado)
....., o (zmęczony kierowca) , na (żelazna poręcz)
....., w (ciemna noc) , o (szara mysz) , na
(szeroka dłoń) , o (bratni naród) , w (klub
żeglarski) , na (meczu piłkarski) , o (przystojny
Polak) , o (artysta awangardowy) , o (młody
Francuz)

8. Wołacz

Liczba pojedyncza

Grupy rzeczowników	-e	-u	=M.	-o	-y/-i
1. Rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone na spółgłoskę twardą (jak w Msc.). Wymiana ostatniej spółgłoski tematu! <i>Studencie! Kuzynie! Piotrze! Adamie! Panie!</i>	-e	Wyj.: synu! domu!			
2. Rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone spółgłoską miękką, stwardniałą oraz na g, k, ch (jak w Msc.). <i>Andrzeju! Gościu! Józiu! Misiu!</i> <i>Ukraińcu! Towarzyszu! Żołnierzu! Nauczycielu!</i> <i>Dominiku! Lechu! Ekologu!</i>		-u	Wyj.: Boże! Ojczy! Starczy! Chłopczy! Człowieczy! (pot. człowieku!).		
3. Rzeczowniki rodzaju nijakiego. <i>Dziecko! Serce! Kochanie!</i>			=M.		
4. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego i męskiego na -a (prócz zdrobnień z tematem zakończonym spółgł. miękką). <i>Mamo! Dziewczyno! Ziemi! Natalio! Alicjo! Majo!</i> <i>(dopuszczalne Maju!), Haneczko! Helenko!</i> <i>Kierowco! Pianisto! Polonisto!</i>				-o	
5. Zdrobnienia rodzaju żeńskiego z tematem zakończonym spółgłoską miękką i -l. <i>Mamusi! Cioci! Babciu! Alu! Kasiu! Marysiu!</i>		-u			
6. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na -i <i>Pani! Gospodyni! Mistrzyni!</i>					-i
7. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę. Po spółgłosce miękkiej i po -w <i>Miłości! Jesieni! Pieśni! Młodości!</i> Po spółgłosce stwardniałej (funkcjonalnie miękkiej) <i>Myszy! Twarzy! Rzeczy!</i>					-i -y

Liczba mnoga

1. Rzeczowniki wszystkich deklinacji. <i>Panowie! Panie! Państwo! Dzieci! Ludzie! Uczniowie! Studenci!</i>	= M.

Zasady wyboru końcówek dla rzeczowników rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej są takie same, jak dla miejscownika. Wybór form dla rzeczowników

rodzaju żeńskiego na samogłoskę zależy od tego, czy rzeczownik jest zdrobieniem, czy nie. Rzeczowniki zdrobniałe z tematem zakończonym na spółgłoskę miękką i *l* przybierają końcówkę *-u*; pozostałe, oprócz rzeczowników na *-i*, mają końcówkę *-o*. Do rzeczowników na *-i* oraz do rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę po spółgłosce miękkiej dodajemy końcówkę *-i*, do rzeczowników rodzaju żeńskiego na spółgłoskę po spółgłosce stwardniałej dodajemy *-y*. Rzeczowniki rodzaju nijakiego mają wołacz identyczny mianownikowi. W liczbie mnogiej formy wszystkich deklinacji są równe mianownikowi. Przymiotniki, zaimki, liczebniki porządkowe określające rzeczowniki w wołaczu mają formy mianownika.

Pytania

1. Jakie rzeczowniki w wołaczu liczby pojedynczej mają końcówki identyczne z końcówkami mianownika liczby pojedynczej?
2. Jakie rzeczowniki w wołaczu liczby pojedynczej mają końcówki identyczne z końcówkami miejscownika liczby pojedynczej?
3. Jakie jest kryterium wyboru końcówek dla rzeczowników rodzaju żeńskiego na samogłoskę w wołaczu liczby pojedynczej?
4. Czy posiadają rzeczowniki polskie osobne formy wołacza w liczbie mnogiej?

Zadanie 1. *W podanych przykładach podkreśl rzeczowniki w wołaczu.*

1. Marsz, marsz, Dąbrowski, Z ziemi włoskiej do Polski. (Józef Wybicki)
2. Ziemia ojczysta, ziemia jasna, nie będę powalonym drzewem. (Wisława Szymborska)
3. Kochanie, moje kochanie, dobranoc, już jesteś senna – i widzę twój cień na ścianie, i noc jest taka wiosenna! (Julian Tuwim)
4. Boże, coś pod moim oknem na czarną godzinę Wonny rozkwiecił bez, Przebaczone, że wbrew twojej wiedzy i przed czasem ginę Z woli moich własnych łez!... (Bolesław Leśmian)
5. Dzięki, dzięki, paniu Grochu, Jakoś żyje się po trochu. (Jan Brzechwa)
6. Mój Buraku, mój czerwony, Czybyś nie chciał takiej żony? (Jan Brzechwa)
7. Nic od ciebie nie chcę, śliczna panienko, Usuwam ramię... (Cyprian Kamil Norwid)
8. Gdzież jesteś, o miłości, potęgo i chwało! (Adam Mickiewicz)
9. O hańbo! Wyście przeszły, a źródło zostało.

(Adam Mickiewicz) 10. Jednak zostanie po mnie ta siła fatalna, Co mi żywemu na nic... tylko czoło zdoła; Lecz po śmierci was będzie gnioła niewidzialna, Aż was, zjadacze chleba – w aniołów przerobi. (Juliusz Słowacki)

Zadanie 2. *Zmień podane formy mianownika na formy wołacza.*

Kochany brat *kochany bracie!* ; pan doktor..... ;
pani dyrektor ; najdroższa ciocia.....
..... ; stary druh ; serdeczny przyjaciel
..... ; szanowny pan prezydent
.....; najmiłszy dziadek ;
kochana żona ; mój mały synek
.....; szczerą wesołość ;
moje drogie dziecko ; miły kolega
..... ; pan policjant ; drogi ojciec
..... ; moja powieść ;
kochana mama ; pani Krystyna
..... ; moja Ewunia ; droga Agata
..... ; pan Władysław ; pan
Józef ; pani Marysia ;
kochana Maria ; moja pierwsza miłość
.....; bezsilną złość ; biedny
kuzyn ; pan porucznik

9. Uogólnienie

Końcówki rzeczowników w liczbie pojedynczej

	Rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone spółgłoską	Rzeczowniki rodzaju nijakiego	Rzeczowniki rodzaju żeńskiego i męskiego zakończone samogłoską	Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone spółgłoską
M.	∅, -o	-o, -e, -ę, -um	-a, -i, -o	∅
D.	-a, -u	-a	-y, -i	-i, -y
C.	-owi, -u	-u	-e, -i, -y	-i, -y
B.	= M.; = D.	= M.	-ę (wyj. <i>panią</i>)	= M.
N.	-em (-iem)	-em (-iem)	-ą	-ą
Msc.	-e, -u	-e, -u	-e, -i, -y	-i, -y
W.	-e, -u	= M.	-o, -i, -u	-i, -y

Końcówki rzeczowników w liczbie mnogiej

	Rzeczowniki rodzaju męskiego	Rzeczowniki rodzaju nijakiego	Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone samogłoską	Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone spółgłoską
M.	-y, -i, -e, -owie, -a	-a (wyj.: <i>dzieci, oczy, uszy</i>)	-y, -i, -e	-y, -i, -e
D.	-ów, -i, -y	∅, -ów, -y, -i	∅, -i	-i, -y
C.	-om	-om	-om	-om
B.	= M.; = D.	= M.	= M.	= M.
N.	-ami (-mi)	-ami (-mi)	-ami	-ami (-mi)
Msc.	-ach	-ach	-ach	-ach
W.	= M.	= M.	= M.	= M.

Końcówki przymiotników w liczbie pojedynczej

	rodzaj męski	rodzaj nijaki	rodzaj żeński
M.	-y, -i	-e	-a
D.	-ego	-ego	-ej
C.	-emu	-emu	-ej
B.	-ego / -y, -i	-e	-ą
N.	-ym, -im	-ym, -im	-ą
Msc.	-ym, -im	-ym, -im	-ej
W.	= M.	= M.	= M.

Końcówki przymiotników w liczbie mnogiej

	formy męskoosobowe	formy niemęskoosobowe
M.	-y, -i	-e
D.	-ych, -ich	-ych, -ich
C.	-ym, -im	-ym, -im
B.	-ych, -ich	-e
N.	-ymi, -imi	-ymi, -imi
Msc.	-ych, -ich	-ych, -ich
W.	= M.	= M.

Pytania

1. Porównaj końcówki rzeczowników różnych rodzajów w poszczególnych przypadkach w liczbie pojedynczej a w liczbie mnogiej. Które deklinacje mają podobny zestaw końcówek w poszczególnych przypadkach?
2. Czym różni się i w czym wykazuje podobieństwo zestaw końcówek deklinacyjnych rzeczowników rodzaju żeńskiego na samogłoskę i na spółgłoskę?
3. W których przypadkach w liczbie mnogiej rzeczowniki wszystkich rodzajów mają jednakowe końcówki?

4. Przymiotniki których rodzajów mają w liczbie pojedynczej podobny zestaw końcówek?
5. Porównaj końcówki przymiotników w poszczególnych przypadkach liczby pojedynczej. Końcówki których przypadków są identyczne?
6. Porównaj końcówki przymiotników w poszczególnych przypadkach liczby mnogiej. Końcówki których przypadków są identyczne?

10. Wzorce odmiany rzeczowników i przymiotników

Rzeczowniki rodzaju męskiego, przymiotniki w formach rodzaju męskiego

Rzeczowniki twardotematowe

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	dobry sąsiad	M.	duży orzeł
D.	dobrego sąsiada	D.	dużego orła
C.	dobremu sąsiadowi	C.	dużemu orłowi
B.	dobrego sąsiada	B.	dużego orła
N.	dobrym sąsiadem	N.	dużym orłem
Msc.	o dobrym sąsiedzie	Msc.	o dużym orle
W.	dobry sąsiedzie!	W.	duży orle!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	dobrzy sąsiedzi	M.	duże orły
D.	dobrych sąsiadów	D.	dużych orłów
C.	dobrym sąsiadom	C.	dużym orłom
B.	dobrych sąsiadów	B.	duże orły
N.	dobrymi sąsiadami	N.	dużymi orłami
Msc.	o dobrych sąsiadach	Msc.	o dużych orłach
W.	dobrzy sąsiedzi!	W.	duże orły!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	młody aktor	M.	duży słownik
D.	młodego aktora	D.	dużego słownika
C.	młodemu aktorowi	C.	dużemu słownikowi
B.	młodego aktora	B.	duży słownik
N.	młodym aktorem	N.	dużym słownikiem
Msc.	o młodym aktorze	Msc.	w dużym słowniku
W.	młody aktorze!	W.	duży słowniku!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	młodzi aktorzy	M.	duże słowniki
D.	młodych aktorów	D.	dużych słowników
C.	młodym aktorom	C.	dużym słownikom
B.	młodych aktorów	B.	duże słowniki
N.	młodymi aktorami	N.	dużymi słownikami
Msc.	o młodych aktorach	Msc.	o dużych słownikach
W.	młodzi aktorzy!	W.	duże słowniki!

Rzeczowniki miękкотematowe

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	znamienity gość	M.	słoń afrykański
D.	znamienitego gościa	D.	słonia afrykańskiego
C.	znamienitemu gościowi	C.	słoniowi afrykańskiemu
B.	znamienitego gościa	B.	słonia afrykańskiego
N.	znamienitym gościem	N.	słoniem afrykańskim
Msc.	o znamienitym gościu	Msc.	o słoniu afrykańskim
W.	znamienity gościu!	W.	słoniu afrykański!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	znamienici goście	M.	słonie afrykańskie
D.	znamienitych gości	D.	słoni afrykańskich
C.	znamienitym gościom	C.	słoniom afrykańskim
B.	znamienitych gości	B.	słonie afrykańskie
N.	znamienitymi gośćmi	N.	słoniami afrykańskimi
Msc.	o znamienitych gościach	Msc.	o słoniach afrykańskich
W.	znamienici goście!	W.	słonie afrykańskie!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	wzorowy gospodarz	M.	srebrny talerz
D.	wzorowego gospodarza	D.	srebrnego talerza
C.	wzorowemu gospodarzowi	C.	srebrnemu talerzowi
B.	wzorowego gospodarza	B.	srebrny talerz
N.	wzorowym gospodarzem	N.	srebrnym talerzem
Msc.	o wzorowym gospodarzu	Msc.	na srebrnym talerzu
W.	wzorowy gospodarzu!	W.	srebrny talerzu!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	wzorowi gospodarze	M.	srebrne talerze
D.	wzorowych gospodarzy	D.	srebrnych talerzy
C.	wzorowym gospodarzom	C.	srebrnym talerzom
B.	wzorowych gospodarzy	B.	srebrne talerze
N.	wzorowymi gospodarzami	N.	srebrnymi talerzami
Msc.	o wzorowych gospodarzach	Msc.	o srebrnych talerzach
W.	wzorowi gospodarze!	W.	srebrne talerze!

Rzeczowniki rodzaju nijakiego, przymiotniki w formach rodzaju nijakiego

Rzeczowniki twar-dotematowe

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	rodzinne grono	M.	rzeźbione krzesło
D.	rodzinnego grona	D.	rzeźbionego krzesła
C.	rodzinnemu gronu	C.	rzeźbionemu krzesłu
B.	rodzinne grono	B.	rzeźbione krzesło
N.	rodzinnym gronem	N.	rzeźbionym krzesłem
Msc.	w rodzinnym gronie	Msc.	na rzeźbionym krześle
W.	rodzinne grono!	W.	rzeźbione krzesło!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	rodzinne grona	M.	rzeźbione krzesła
D.	rodzinnych gron	D.	rzeźbionych krzesel
C.	rodzinnym gronom	C.	rzeźbionym krzesłom
B.	rodzinne grona	B.	rzeźbione krzesła
N.	rodzinnymi gronami	N.	rzeźbionymi krzesłami
Msc.	o rodzinnych gronach	Msc.	na rzeźbionych krzesłach
W.	rodzinne grona!	W.	rzeźbione krzesła!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	państwo niepodległe	M.	młodsze rodzeństwo
D.	państwa niepodległego	D.	młodsze rodzeństwa
C.	państwu niepodległemu	C.	młodszemu rodzeństwu
B.	państwo niepodległe	B.	młodsze rodzeństwo
N.	państwem niepodległym	N.	młodszym rodzeństwem
Msc.	o państwie niepodległym	Msc.	o młodszym rodzeństwie
W.	państwo niepodległe!	W.	młodsze rodzeństwo!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	państwa niepodległe	M.	młodsze rodzeństwa
D.	państw niepodległych	D.	młodszych rodzeństw
C.	państwom niepodległym	C.	młodszym rodzeństwom
B.	państwa niepodległe	B.	młodsze rodzeństwa
N.	państwami niepodległymi	N.	młodszymi rodzeństwami
Msc.	o państwach niepodległych	Msc.	o młodszych rodzeństwach
W.	państwa niepodległe!	W.	młodsze rodzeństwa!

Rzeczowniki miękkotematowe

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	krytyczne zdanie	M.	spokojne morze
D.	krytycznego zdania	D.	spokojnego morza
C.	krytycznemu zdaniu	C.	spokojnemu morzu
B.	krytyczne zdanie	B.	spokojne morze
N.	krytycznym zdaniem	N.	spokojnym morzem
Msc.	o krytycznym zdaniu	Msc.	na spokojnym morzu
W.	krytyczne zdanie!	W.	spokojne morze!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	krytyczne zdania	M.	spokojne morza
D.	krytycznych zdań	D.	spokojnych mórz
C.	krytycznym zdaniom	C.	spokojnym morzom
B.	krytyczne zdania	B.	spokojne morza
N.	krytycznymi zdaniem	N.	spokojnymi morzami
Msc.	o krytycznych zdaniach	Msc.	na spokojnych morzach
W.	krytyczne zdania!	W.	spokojne morza!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	skromne wesele	M.	czarne kocisko
D.	skromnego wesela	D.	czarnego kociska
C.	skromnemu weselu	C.	czarnemu kocisku
B.	skromne wesele	B.	czarne kocisko
N.	skromnym weselem	N.	czarnym kociskiem
Msc.	na skromnym weselu	Msc.	o czarnym kocisku
W.	skromne wesele!	W.	czarne kocisko!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	skromne wesela	M.	czarne kociska
D.	skromnych wesel	D.	czarnych kocisków
C.	skromnym weselom	C.	czarnym kociskom
B.	skromne wesela	B.	czarne kociska
N.	skromnymi weselami	N.	czarnymi kociskami
Msc.	na skromnych weselach	Msc.	o czarnych kociskach
W.	skromne wesela!	W.	czarne kociska!

**Rzeczowniki rodzaju żeńskiego, przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego i
męskiego**

Rzeczowniki twar-dotematowe

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	młoda dziewczyna	M.	doskonały pianista
D.	młodej dziewczyny	D.	doskonałego pianisty
C.	młodej dziewczynie	C.	doskonałemu pianiście
B.	młodą dziewczynę	B.	doskonałego pianistę
N.	młodą dziewczyną	N.	doskonałym pianistą
Msc.	o młodej dziewczynie	Msc.	o doskonałym pianiście
W.	młoda dziewczyno!	W.	doskonały pianisto!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	młode dziewczyny	M.	doskonali pianiści <i>(jak I dekl., m.-os.)</i>
D.	młodych dziewczyn	D.	doskonałych pianistów
C.	młodym dziewczynom	C.	doskonałym pianistom
B.	młode dziewczyny	B.	doskonałych pianistów
N.	młodymi dziewczynami	N.	doskonałymi pianistami
Msc.	o młodych dziewczynach	Msc.	o doskonałych pianistach
W.	młode dziewczyny!	W.	doskonali pianiści!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	miła koleżanka	M.	kolega szkolny
D.	miłej koleżanki	D.	kolegi szkolnego
C.	miłej koleżance	C.	koledze szkolnemu
B.	miłą koleżankę	B.	kolegę szkolnego
N.	miłą koleżanką	N.	kolegą szkolnym
Msc.	o miłej koleżance	Msc.	o koledze szkolnym
W.	miła koleżanko!	W.	kolego szkolny!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	miłe koleżanki	M.	koledzy szkolni <i>(jak I dekl., m.-os.)</i>
D.	miłych koleżanek	D.	kolegów szkolnych
C.	miłym koleżankom	C.	kolegom szkolnym
B.	miłe koleżanki	B.	kolegów szkolnych
N.	miłymi koleżankami	N.	kolegami szkolnymi
Msc.	o miłych koleżankach	Msc.	o kolegach szkolnych
W.	miłe koleżanki!	W.	koledzy szkolni!

Rzeczowniki miękkotematowe

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	troskliwa babcia	M.	żyzna ziemia
D.	troskliwej babci	D.	żyznej ziemi
C.	troskliwej babci	C.	żyznej ziemi
B.	troskliwą babcie	B.	żyzną ziemię
N.	troskliwą babcią	N.	żyzną ziemią
Msc.	o troskliwej babci	Msc.	na żyznej ziemi
W.	troskliwa babciu!	W.	żyzna ziemio!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	troskliwe babcie	M.	żyzne ziemie
D.	troskliwych babć	D.	żyznych ziem
C.	troskliwym babciom	C.	żyznym ziemiom
B.	troskliwe babcie	B.	żyzne ziemie
N.	troskliwymi babciami	N.	żyznymi ziemiami
Msc.	o troskliwych babciach	Msc.	na żyznych ziemiach
W.	troskliwe babcie!	W.	żyzne ziemie!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	wzorowa gospodyni	M.	nieśmiertelna dusza
D.	wzorowej gospodyni	D.	nieśmiertelnej duszy
C.	wzorowej gospodyni	C.	nieśmiertelnej duszy
B.	wzorową gospodynię	B.	nieśmiertelną duszę
N.	wzorową gospodynią	N.	nieśmiertelną duszą
Msc.	o wzorowej gospodyni	Msc.	o nieśmiertelnej duszy
W.	wzorowa gospodyni!	W.	nieśmiertelna duszo!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	wzorowe gospodynie	M.	nieśmiertelne dusze
D.	wzorowych gospodyń	D.	nieśmiertelnych dusz
C.	wzorowym gospodyniom	C.	nieśmiertelnym duszom
B.	wzorowe gospodynie	B.	nieśmiertelne dusze
N.	wzorowymi gospodyniami	N.	nieśmiertelnymi duszami
Msc.	o wzorowych gospodyniach	Msc.	o nieśmiertelnych duszach
W.	wzorowe gospodynie!	W.	nieśmiertelne dusze!

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego na spółgłoskę, przymiotniki w formach rodzaju żeńskiego

<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	ciekawa powieść	M.	stara wieś
D.	ciekawej powieści	D.	starej wsi
C.	ciekawej powieści	C.	starej wsi
B.	ciekawą powieść	B.	starą wieś
N.	ciekawą powieścią	N.	starą wsią
Msc.	o ciekawej powieści	Msc.	w starej wsi
W.	ciekawa powieści!	W.	stara wsi!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	ciekawe powieści	M.	stare wsie / wsi
D.	ciekawych powieści	D.	starych wsi
C.	ciekawym powieściom	C.	starym wsiom
B.	ciekawe powieści	B.	stare wsie / wsi
N.	ciekawymi powieściami	N.	starymi wsiami
Msc.	o ciekawych powieściach	Msc.	w starych wsiach
W.	ciekawe powieści!	W.	stare wsie / wsi!
<i>Liczba pojedyncza</i>			
M.	uśmiechnięta twarz	M.	szara mysz
D.	uśmiechniętej twarzy	D.	szarej myszy
C.	uśmiechniętej twarzy	C.	szarej myszy
B.	uśmiechniętą twarz	B.	szarą mysz
N.	uśmiechniętą twarzą	N.	szarą myszą
Msc.	na uśmiechniętej twarzy	Msc.	o szarej myszy
W.	uśmiechnięta twarzy!	W.	szara myszy!
<i>Liczba mnoga</i>			
M.	uśmiechnięte twarze	M.	szare myszy
D.	uśmiechniętych twarzy	D.	szarych myszy
C.	uśmiechniętym twarzom	C.	szarym myszom
B.	uśmiechnięte twarze	B.	szare myszy
N.	uśmiechniętymi twarzami	N.	szarymi myszami
Msc.	na uśmiechniętych twarzach	Msc.	szarych myszach
W.	uśmiechnięte twarze!	W.	szare myszy!

11. Rzeczowniki o nietypowej odmianie

11. 1. Rzeczowniki *rok, brat, człowiek, tydzień, dzień, pieniądz, przyjaciel, ksiądz*

	<i>rok</i>			<i>brat</i>	
M.	rok	lata	M.	brat	bracia
D.	roku	lat	D.	brata	braci
C.	rokowi	latom	C.	bratu	braciom
B.	rok	lata	B.	brata	braci
N.	rokiem	latami	N.	bratem	braćmi
Msc.	w roku	w latach	Msc.	o bracie	o braciach
W.	roku!	lata!	W.	bracie!	bracia!
	<i>człowiek</i>			<i>tydzień</i>	
M.	człowiek	ludzie	M.	tydzień	tygodnie
D.	człowieka	ludzi	D.	tygodnia	tygodni
C.	człowiekowi	ludziom	C.	tygodniowi	tygodniom
B.	człowieka	ludzi	B.	tydzień	tygodnie
N.	człowiekiem	ludźmi	N.	tygodniem	tygodniami
Msc.	o człowieku	o ludziach	Msc.	w tygodniu	o tygodniach
W.	człowiecze! / człowieku!	ludzie!	W.	tygodniu!	tygodnie!
	<i>miesiąc</i>			<i>pieniądz</i>	
M.	miesiąc	miesiące	M.	pieniądz	pieniądze
D.	miesiąca	miesiący	D.	pieniądza	pieniędzy
C.	miesiącowi	miesiącom	C.	pieniądzowi	pieniądzom
B.	miesiąc	miesiące	B.	pieniądz	pieniądze
N.	miesiącem	miesiącami	N.	pieniądzem	pieniędzmi
Msc.	w miesiącu	o miesiącach	Msc.	o pieniądzu	o pieniądzach
W.	miesiącu!	miesiące!	W.	pieniądzu!	pieniądze!
	<i>przyjaciel</i>			<i>ksiądz</i>	
M.	przyjaciel	przyjaciele	M.	ksiądz	księża
D.	przyjaciela	przyjaciół	D.	księdza	księży
C.	przyjacielowi	przyjaciółom	C.	księdzu	księżom
B.	przyjaciela	przyjaciół	B.	księdza	księży
N.	przyjacielem	przyjaciółmi	N.	księdzem	księżmi
Msc.	o przyjacielu	o przyjaciółach	Msc.	o księdzu	o księżach
W.	przyjacielu!	przyjaciele!	W.	księżu!	księża!

11. 2. Rzeczowniki na *-anin*

Rzeczowniki na *-anin* – to męskoosobowe rzeczowniki, oznaczające nazwy narodowości, mieszkańców krajów, miast, wyznawców religii. Np.: *Amerikanin, Rosjanin, Indianin, kijowianin, krakowianin, chrześcijanin, poganin, dominikanin*. Osobliwości odmiany: 1) w liczbie pojedynczej rzeczowniki te odmieniają się według deklinacji męskiej jako rzeczowniki twar-dotematowe; 2) w liczbie mnogiej tracą zakończenie *-in* we wszystkich przypadkach; 3) w mianowniku liczby mnogiej przybierają końcówkę *-e*; 4) w dopełniaczu liczby mnogiej niektóre mają końcówkę zerową (*warszawian, krakowian, lwowian, chrześcijan, Rosjan, Egipcjan, Spartan*), a niektóre – końcówkę *-ów* (*dominikanów, luteranów, muzułmanów, Germanów, Amerykanów, Afrykanów, bisurmanów*); 5) rzeczowniki, nazywające mieszkańców pewnych miejscowości, w dopełniaczu liczby mnogiej mają końcówkę zerową.

	<i>warszawianin</i>			<i>Germanin</i>	
M.	warszawianin	warszawianie	M.	Germanin	Germanie
D.	warszawianina	warszawian	D.	Germanina	Germanów
C.	warszawianinowi	warszawianom	C.	Germaninowi	Germanom
B.	warszawianina	warszawian	B.	Germanina	Germanów
N.	warszawianinem	warszawianami	N.	Germaninem	Germanami
Msc.	o warszawianinie	o warszawianach	Msc.	o Germaninie	o Germanach
W.	warszawianinie!	warszawianie!	W.	Germaninie!	Germanie!

11. 3. Rzeczowniki *dziecko, oko, ucho, nasienie, ziele, niebo, dobro, zło, państwo* «*małżeństwo*»

	<i>dziecko</i>			<i>oko</i> ¹⁷	
M.	dziecko	dzieci	M.	oko	oczy
D.	dziecka	dzieci	D.	oka	oczu
C.	dziecku	dzieciom	C.	oku	oczom
B.	dziecko	dzieci	B.	oko	oczy
N.	dzieckiem	dziećmi	N.	okiem	oczami / oczyma

¹⁷ Taki wzorzec odmiany dotyczy wyrazu *oko* w znaczeniach "narząd wzroku" "zdolność widzenia" "spojrzenie". Jeśli wyraz ten ma znaczenie "kropla tłuszczu pływająca na powierzchni jakiegoś płynu, zwykle zupy", "to, co jest kształtem podobne do oka lub pełni podobną funkcję", "pętelka w dzianinie, sieci" itp., to odmieniamy go wg typowych zasad: *oka, ok, okom, okami, w okach*.

Msc.	o dziecku	o dzieciach	Msc.	w oku	w oczach
W.	dziecko!	dzieci!	W.	oko!	oczy!
	<i>ucho</i> ¹⁸			<i>nasienie</i>	
M.	ucho	uszy	M.	nasienie	nasiona
D.	ucha	uszu (uszów)	D.	nasienia	nasion
C.	uchu	uszom	C.	nasieniu	nasionom
B.	ucho	uszy	B.	nasienie	nasiona
N.	uchem	uszami / uszyma	N.	nasieniem	nasionami
Msc.	w uchu	w uszach	Msc.	o nasieniu	o nasionach
W.	ucho!	uszy!	W.	nasienie!	nasiona!
	<i>ziele</i>			<i>niebo</i> ¹⁹	
M.	ziele	zioła	M.	niebo	nieba
D.	ziela	ziół	D.	nieba	nieb
C.	zielu	ziołom	C.	niebu	niebom
B.	ziele	zioła	B.	niebo	nieba
N.	zиеlem	ziołami	N.	niebem	niebami
Msc.	o zielu	o ziołach	Msc.	w niebie	o niebach
W.	ziele!	zioła!	W.	niebo!	nieba!
	<i>dobro</i> (bez liczby mnogiej)	<i>zło</i> (bez liczby mnogiej)		<i>państwo «małżeństwo»</i> ²⁰	
M.	dobro	zło	M.	ci państwo	
D.	dobra	zła	D.	tych państwa	
C.	dobru	złu	C.	tym państwu	
B.	dobro	zło	B.	tych państwa	
N.	dobrem	złem	N.	tymi państwem	
Msc.	o dobru (dobrze)	o złu	Msc.	o tych państwu	
W.	dobro!	zło!	W.	ci państwo!	

11. 4. Rzeczowniki rodzaju nijakiego z końcówką -ę

Rzeczowniki rodzaju nijakiego z końcówką *-ę* mają rozszerzony temat i w zależności od tego dzielą się na dwie grupy. Temat rzeczowników pierwszej grupy

¹⁸ Taki wzorzec odmiany dotyczy wyrazu *ucho* w znaczeniach "jedna z dwóch części ciała, będąca częścią narządu słuchu", "zmysł słuchu", "uchwyt w kształcie koła, łuku, prostokąta lub pętli, umocowany do naczynia lub torby". Jeśli wyraz ten ma znaczenie "opuszczane klapki przy czapce, chroniące uszy przed chłodem", "otwór w igle służący do nawlekania nitki", to można odmieniać go wg typowych zasad: *ucha, uch, uchom, uchami, w uchach*.

¹⁹ W znaczeniu "pozorne sklepienie Ziemi" – bez liczby mnogiej.

²⁰ Wyrazy, występujące w związku zгоды z tym rzeczownikiem, przybierają formy męskoosobowe liczby mnogiej.

w liczbie pojedynczej ma cząstkę rozszerzającą **-eni (-en')** w dopełniaczu, celowniku, narzędniku i miejscowniku: *plemię, plemienia, plemieniu, plemieniem, o plemieniu*. W liczbie mnogiej we wszystkich przypadkach występuje cząstka rozszerzająca **-on**: *plemiona, plemion, plemionom, plemiona, plemionami, o plemionach, plemiona*. Tak odmieniają się rzeczowniki **imię, ramię, brzemie, ciemię, strzemie, wymię, znamię**.

Temat rzeczowników drugiej grupy w liczbie pojedynczej ma cząstkę rozszerzającą **-ęci (-ęć)** w dopełniaczu, celowniku, narzędniku i miejscowniku: *cielę, cielęcica, cielęciu, cielę, cielęcim, o cielęciu, cielę*. W liczbie mnogiej we wszystkich przypadkach występuje cząstka rozszerzająca **-ęt (-ąt** w dopełniaczu): *cielęta, cieląt, cielętom, cielęta, cielętami, o cielętach, cielęta*. Tak odmieniają się rzeczowniki **dziewczę, cielę, prosię, zwierzę, źrebię, bydlę**.

	<i>imię</i>			<i>zwierzę</i>	
M.	imię	imiona	M.	zwierzę	zwierzęta
D.	imienia	imion	D.	zwierzęcia	zwierząt
C.	imieniu	imionom	C.	zwierzęciu	zwierzętom
B.	imię	imiona	B.	zwierzę	zwierzęta
N.	imieniem	imionami	N.	zwierzęcim	zwierzętami
Msc.	o imieniu	o imionach	Msc.	o zwierzęciu	o zwierzętach
W.	imię!	imiona!	W.	zwierzę!	zwierzęta!

11. 5. Rzeczowniki kończące się na **-um**

Rzeczowniki zapożyczone kończące się na **-um** w liczbie pojedynczej są nieodmienne: *Jestem w muzeum, Nie będę miał w tym semestrze stypendium* itp. W liczbie mnogiej tracą zakończenie **-um**, w dopełniaczu mają końcówkę **-ów**, we wszystkich innych przypadkach występują typowe końcówki rodzaju nijakiego.

	<i>liceum</i>			<i>audytorium</i>	
M.	liceum	licea	M.	audytorium	audytoria
D.	liceum	liceów	D.	audytorium	audytoriów
C.	liceum	liceom	C.	audytorium	audytoriom

B.	liceum	licea	B.	audytorium	audytoria
N.	liceum	liceami	N.	audytorium	audytoriami
Msc.	liceum	o liceach	Msc.	w audytorium	w audytoriach
W.	liceum!	licea!	W.	audytorium!	audytoria!

Rzeczowniki *kostium* i *album* odmieniają się zarówno w liczbie pojedynczej jak i w liczbie mnogiej jak rzeczowniki rodzaju męskiego.

	<i>kostium</i>			<i>album</i>	
M.	kostium	kostiumy	M.	album	albumy
D.	kostiumu	kostiumów	D.	albumu	albumów
C.	kostiumowi	kostiumom	C.	albumowi	albumom
B.	kostium	kostiumy	B.	album	albumy
N.	kostiumem	kostiumami	N.	albumem	albumami
Msc.	o kostiumie	o kostiumach	Msc.	o albumie	o albumach
W.	kostiumie!	kostiumy!	W.	albumie!	albumy!

Pytania

1. Dlaczego rzeczowniki *rok*, *człowiek* odnosimy do takich, które mają nietypową odmianę?
2. W której liczbie (w pojedynczej czy w mnogiej) rzeczowniki *brat*, *przyjaciół*, *ksiądz*, *dziecko*, *oko*, *ucho* mają nietypowe formy?
3. Jaką końcówkę mają rzeczowniki zakończone na *-anin* w mianowniku liczby mnogiej?
4. Wymień nietypowe formy rzeczowników *pieniądz*, *miesiąc*, *nasienie*, *ziół*, *dobro*, *złó*.
5. Czym różni się odmiana rzeczownika *państwo* „kraj” od *państwo* „małżeństwo”?
6. Na jakie dwie grupy możemy podzielić rzeczowniki na *-ę*?
7. Na czym polega nietypowość odmiany rzeczowników zakończonych na *-um*?

Zadanie 1. W wykropkowane miejsca wpisz odpowiednie formy wyrazów podanych w nawiasie.

1. Agata idzie ze (swoje dzieci) na spacer. 2. Dziadkowie wesoło rozmawiali z (nasi bracia) 3. (To dziecko, l.m.) bardzo lubią bawić się w chowanego. 5. (Ostatni rok, l.m.) były bardzo trudne. 6. Nie widziałeś na tej imprezie (nasi bracia)? 7. Święty Mikołaj przyniósł prezenty dla (twoi bracia i nasze dzieci) i 8. Dziękuję (miłe dzieci i weseli bracia) i za dobre towarzystwo. 9. Piotr ciągle myślał o (swoje niegrzeczne dzieci i stanowczy bracia) i 10. W ciągu (ten rok) kilka razy wyjeżdżaliśmy na wycieczki w góry. 11. Często wspominam (ten rok, l.m.) 12. Przed (pięć lat) chodziłam jeszcze do szkoły. 13. Babcia zaopiekuje się (mój młodszy brat i wasze dziecko) i 14. Nic nie brakowało (mój brat) dla nauki języków obcych: miał dobrego nauczyciela, ciekawe podręczniki, wspaniałych kolegów, którzy zawsze mu pomagali.

Zadanie 2. Podane w nawiasie wyrazy wpisz w odpowiedniej formie.

1. To są (twój pieniądz, l.m.) 2. Nie mam (pieniądz, l.m.) 3. Piotr ma dużo (pieniądz) 4. Idę do sklepu z (pieniądz, l.m.) 5. Anna zawsze myśli tylko o (pieniądz, l.m.) 6. Lubię rozmawiać z mądrymi (człowiek l.m.) 7. (Ten człowiek, l.m.) są bardzo życzliwi. 8. Przyjrzyj się (ten człowiek, l. m.) 9. Z przyjemnością wspominam (ten dzień, l.m.) 10. Agata poszła na spacer do Łazienek ze (swój przyjaciel, l.m.) 11. Uczniowie dali prezety (swój przyjaciel, l.m.) 12. Nie widzę tu (mój przyjaciel, l.m.)

12. Odmiana nazwisk polskich oraz niektórych obcych

Ogólna reguła, dotycząca nazwisk w języku polskim, jest następująca: jeśli tylko jest możliwe przyporządkowanie nazwiska jakiemuś wzorcowi odmiany, należy je odmieniać. Wybór wzorca zależy od: 1) płci właściciela; 2) jego narodowości; 3) zakończenia nazwiska (jego ostatniej głoski, nie litery!). Aby poprawnie odmienić polskie imię lub nazwisko, trzeba odnaleźć analogię między tym rzeczownikiem osobowym a rzeczownikiem pospolitym. Wyrazy o podobnych zakończeniach odmieniają się w ten sam sposób, np. męskie nazwisko *Nowak* odmienia się jak wyraz pospolity *rodak*. Warto zwrócić uwagę na wymiany samogłoskowe w deklinacji nazwisk równobrzmiących z wyrazami pospolitymi. Na przykład, w nazwisku *Doktór* powinna zajść wymiana w formach zależnych: *Doktora, Doktorowi, Doktorem*, ale tradycja pozwala na odmianę *Doktóra, Doktórowi, Doktórem* itd²¹. Nazwiska typu *Pasek, Dudek, Malec* odmieniamy jak wyrazy pospolite *pasek, dudek, malec*: *nie ma Paska, Dudka, Malca, przyglądam się Paskowi, Dudkowi, Malcowi, idę z Paskiem, Dudkiem, Malcem* itp. W podanych przykładach występuje tak zwane *e ruchome*, czyli *e*, które znika w formach przypadków zależnych. O obecności lub braku takich wymian decyduje często tradycja lub życzenie człowieka o takim nazwisku. Na przykład, *Niemen* – pseudonim artystyczny (a później oficjalna część nazwiska) polskiego artysty Czesława Wydrzyckiego – odmieniamy z *e* przed ostatnią spółgłoską tematu: *nie ma Niemena, przyglądam się Niemenowi, widzę Niemena* itp. , dlatego że artysta nie akceptował odmiany swego nazwiska jak nazwy rzeki. Porównajmy: *dopływ Niemna; Mitwa płynie ku Niemnowi; miasto nad Niemnem*.

1. Nazwiska polskie męskie i żeńskie na **-ski, -cki, -dzki (-ska, -cka, -dzka)** odmieniają się jak przymiotniki. W mianowniku liczby mnogiej nazwiska na **-ski, -**

²¹ Natalia Sosnowska. Reguły odmiany imion, nazwisk i nazw miejscowości // http://www.kul.pl/reguly-odmiany-imion-nazwisk-i-nazw-miejscowosci,art_41742.html

dzki kończą się na *-scy, -dzy*: pan *Kamiński* – państwo *Kamińscy*, pan *Grodzki* – państwo *Grodzcy*; nazwiska na *-cki* w mianowniku liczby mnogiej kończą się na *-ccy*: pan *Sawicki* – państwo *Sawiccy*. Jeśli nazwiska takie są używane wobec kobiet, to w mianowniku liczby mnogiej kończą się one na *-ckie, -dzkie, -skie*: panie *Kamińskie, Grodzkie, Sawicckie*.

Odmianę przymiotnikową mają również nazwiska męskie i żeńskie, które mają przymiotnikową strukturę słowotwórczą: *Andrzej Kątny* i *Paulina Kątna*, *Andrzeja Kątnego* i *Pauliny Kątnej* itp. Podobne nazwiska żeńskie mogą pozostawać w postaci rodzaju męskiego, są wtedy nieodmienne i powinny być poprzedzone imieniem: *to jest Alicja Kątny, nie ma Alicji Kątny, dzięki Alicji Kątny* itp.

2. Nazwiska o odmianie rzeczownikowej, odnoszące się do małżeństwa, w mianowniku liczby mnogiej przybierają końcówkę *-owie*: państwo *Mazurowie, Wójcikowie, Walczakowie*.

3. Polskie i obce nazwiska męskie i żeńskie z końcówką *-a* oraz męskie z końcówką *-o* poprzedzoną spółgłoską twardą odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego (*Boryna, Grzenia, Moniuszko, Szewczenko, Fredro, Franko, Lato*).

	<i>Andrzej / Ewa Grzenia</i>	
M.	Andrzej / Ewa Grzenia	państwo Grzeniowie
D.	Andrzeja / Ewy Grzeni	państwa Grzeniów
C.	Andrzejowi / Ewie Grzeni	państwu Grzeniom
B.	Andrzeja / Ewę Grzenię	państwa Grzeniów
N.	Andrzejem / Ewą Grzenią	państwem Grzeniami
Msc.	o Andrzeju / o Ewie Grzeni	o państwie Grzeniach
W.	Andrzeju / Ewo Grzenio!	państwo Grzeniowie!

	<i>Taras Szewczenko</i>	<i>Maria Szewczenko</i>	<i>państwo Szewczenkowie</i>
M.	Taras Szewczenko	Maria Szewczenko	państwo Szewczenkowie
D.	Tarasa Szewczenki	Marii Szewczenko	państwa Szewczenków
C.	Tarasowi Szewczenko	Marii Szewczenko	państwu Szewczenkom
B.	Tarasa Szewczenkę	Marię Szewczenko	państwa Szewczenków
N.	Tarasem Szewczenką	Marią Szewczenko	państwem Szewczenkami
Msc.	O Tarasie Szewczenko	O Marii Szewczenko	o państwie Szewczenkach
W.	Tarasie Szewczenko!	Mario Szewczenko!	państwo Szewczenkowie!

Nazwiska żeńskie z końcówką **-o** są nieodmienne.

4. Polskie nazwiska męskie z końcówką zerową odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju męskiego (*Sienkiewicz, Reymont, Garncarek*). Nazwisk żeńskich z końcówką zerową nie odmieniamy (*Rozmawiam z panem Piotrem Garncarkiem, ale: Rozmawiam z panią Ewą Garncarek*).

5. Męskie nazwiska z końcówką **-o** poprzedzoną spółgłoską miękką odmieniają się jak miękotematowe rzeczowniki rodzaju męskiego (np. jak pospolity rzeczownik *dziadunio*).

	<i>Piotr Kurylcio</i>	<i>Marta Kurylcio</i>	<i>państwo Kurylciowie</i>
M.	Piotr Kurylcio	Marta Kurylcio	państwo Kurylciowie
D.	Piotra Kurylcia	Marty Kurylcio	państwa Kurylciów
C.	Piotrowi Kurylciowi	Marcie Kurylcio	państwu Kurylciom
B.	Piotra Kurylcia	Martę Kurylcio	państwa Kurylciów
N.	Piotrem Kurylciem	Martą Kurylcio	państwem Kurylciami
Msc.	o Piotrze Kurylciu	O Marcie Kurylcio	o państwie Kurylciach
W.	Piotrze Kurylciu!	Marto Kurylcio!	państwo Kurylciowie!

6. Męskie nazwiska rosyjskie zakończone na **-ow**, **-in**, **-oj** mają odmianę rzeczownikową. W zależności od jakości ostatniej spółgłoski tematu odmieniają się jako twar-dotematowe lub jako miękotematowe.

	<i>Konstanty Romanow</i>	<i>Romanowowie</i>
M.	Konstanty Romanow	Romanowowie
D.	Konstantego Romanowa	Romanowów
C.	Konstantemu Romanowowi	Romanowom
B.	Konstantego Romanowa	Romanowów
N.	Konstantym Romanowem	Romanowami
Msc.	o Konstantym Romanowie	o Romanowach
W.	Konstanty Romanowie!	Romanowie!

	<i>Lew Tołstoj</i>	<i>Zofia Tołstaja</i>	<i>Zofia Tołstojowa</i>	<i>Państwo Tołstojowie</i>
M.	Lew Tołstoj	Zofia Tołstaja	Zofia Tołstojowa	Państwo Tołstojowie
D.	Lwa Tołstoja	Zofii Tołstej	Zofii Tołstojowej	Państwa Tołstojów
C.	Lwowi Tołstojowi	Zofii Tołstej	Zofii Tołstojowej	Państwu Tołstojom
B.	Lwa Tołstoja	Zofię Tołstą	Zofię Tołstojową	Państwa Tołstojów
N.	Lwem Tołstojem	Zofią Tołstą	Zofią Tołstojową	Państwem Tołstojami
Msc.	o Lwie Tołstoju	O Zofii Tołstej	O Zofii Tołstojowej	O państwie Tołstojach
W.	Lwie Tołstoj!	Zofio Tołstaja!	Zofio Tołstojowa!	Państwo Tołstojowie!

	<i>Tatiana Tołstojówna</i>	<i>Marta Tołstoj</i>
M.	Tatiana Tołstojówna	Marta Tołstoj
D.	Tatiany Tołstojówny	Marty Tołstoj
C.	Tatianie Tołstojównie	Marcie Tołstoj
B.	Tatianę Tołstojównę	Martę Tołstoj
N.	Tatianą Tołstojówną	Martą Tołstoj
Msc.	o Tatianie Tołstojównie	O Marcie Tołstoj
W.	Tatiano Tołstojówno!	Marto Tołstoj!

	<i>Aleksander Puszkina</i>	<i>Natalia Puszkina</i>	<i>Państwo Puszkiniowie</i>
M.	Aleksander Puszkina	Natalia Puszkina	Państwo Puszkiniowie
D.	Aleksandra Puszkina	Natalii Puszkiny	Państwa Puszkiniów
C.	Aleksandrowi Puszkiniowi	Natalii Puszkinie	Państwu Puszkinom
B.	Aleksandra Puszkina	Natalię Puszkina	Państwa Puszkiniów
N.	Aleksandrem Puszkinem	Natalią Puszkina	Państwem Puszkiniami
Msc.	o Aleksandrze Puszkinie	O Natalii Puszkinie	o państwie Puszkiniach
W.	Aleksandrze Puszkinie!	Natalio Puszkina!	Państwo Puszkiniowie!

7. Żeńskie odpowiedniki rosyjskich nazwisk na **-oj** w odniesieniu do mężatek przybierają zakończenie **-ojowa** (*Zofia Tołstojowa*), a w odniesieniu do panien używamy form na **-ojówna** (*Maria Tołstojówna*). Gdy nie znamy stanu cywilnego,

używamy formy na **-aja** i odmieniamy ją jako przymiotnik (*Tolstaja, Tolstej, Tolstą...*), albo używamy nieodmiennej męskiej formy nazwiska poprzedzonej imieniem (*rozmawiam z Marią Tolstoj*). Żeńskie odpowiedniki rosyjskich nazwisk na **-in** mają rzeczownikową odmianę: Natalia Puszkina, Natalii Puszkiny, Natalię Puszkinę, z Natalią Puszkina, o Natalii Puszkinie.

8. Żeńskie nazwiska rosyjskie zakończone na **-owa, -ewa** odmieniamy jak przymiotniki.

	<i>Tatiana Bogolubowa</i>
M.	Tatiana Bogolubowa
D.	Tatiany Bogolubowej
C.	Tatianie Bogolubowej
B.	Tatianę Bogolubową
N.	Tatianą Bogolubową
Msc.	o Tatianie Bogolubowej
W.	Tatiano Bogolubowa!

9. Według modelu przymiotnikowego odmieniają się nazwiska obce zakończone na samogłoski **-i, -y, -e**. Kiedy pisana postać nazwiska lub imienia niesłowiańskiego kończy się na niewymawialną głoskę lub na grupę niewymawialnych głosek (*Verne [vern], Beaumarchais [bomarsze], Descartes [dekart]*) oraz kiedy nazwisko kończy się na samogłoskę wymawianą niezgodnie z pisownią (*Kennedy [kened'i]*), wtedy stawiamy apostrof, oddzielający końcówki deklinacyjne od tematu.

	<i>Vivaldi</i>	<i>Kennedy</i>	<i>Rabelais</i>
M.	Vivaldi	Kennedy [kened'i]	Rabelais [rable]
D.	Vivaldiego	Kennedy'ego [kened'ego]	Rabelais'go [rablego]
C.	Vivaldiemu	Kennedy'emu [kened'emu]	Rabelais'mu [rablemu]
B.	Vivaldiego	Kennedy'ego [kened'ego]	Rabelais'go [rablego]
N.	Vivaldim	Kennedym [kened'im]	Rabelais'm [rablem]
Msc.	o Vivaldim	o Kennedym [kened'im]	o Rabelais'm [o rablem]
W.	Vivaldi!	Kennedy! [kened'i]	Rabelais! [rable]

10. Niektóre nazwiska obce ze względu na ich fonetyczne zakończenie nie dają się włączyć do żadnego ze wzorców polskiej fleksji. Zostają one nieodmienne.

Do nich należą nazwiska zakończone na akcentowane **-o** (Boileau [bual**o**], Rousseau [rus**o**], Hugo [ig**o** / üig**o**]). Ze względów stylistycznych lepiej jest używać ich łącznie z odmienionym imieniem, tytułem lub innym określeniem (Na przykład: *O szwajcarskim filozofie Rousseau dowiedziałem się na lekcjach literatury powszechnej*).

Pewnym ułatwieniem może być możliwość nieodmianiania nazwisk obcych, dopuszczalna, gdy nazwisko zostanie poprzedzone imieniem lub rzeczownikiem pospolitym, określającym pewną osobę (*minister, prezydent, aktor, dramaturg* itp.). Możliwość taka dotyczy głównie nazwisk na **-i, -o, -e** oraz akcentowanych na ostatniej sylabie.

Więcej informacji na temat odmiany nazwisk obcych można uzyskać w *Słowniku ortograficznym PWN* pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/zasady/;629595>.

Pytania

1. Od jakich czynników zależy wybór wzorca odmiany dla nazwisk?
2. Czym różni się odmiana nazwisk męskich zakończonych na **-ski, -cki, -dzki** od nazwisk żeńskich zakończonych na **-ska, -cka, -dzka**?
3. Jaką końcówkę przybierają odnoszące się do małżeństwa nazwiska o odmianie rzeczownikowej w mianowniku liczby mnogiej?
4. Na czym polega różnica w użyciu form męskich a form żeńskich nazwisk z końcówką **-o**?
5. Jakie są możliwości w odmianie nazwisk na **-oj** w odniesieniu do kobiet?
6. Według jakiego modelu odmieniają się nazwiska obce zakończone na samogłoski **-i, -y, -e**?
7. Jak należy używać w tekście nieodmiennych nazwisk?

Zadanie 1. *Odmień podane nazwiska w trzech wersjach: męskiej, żeńskiej oraz z rzeczownikiem **państwo**. Następnie odmień tak samo swoje nazwisko.*

M.	kto? co?	To jest.....	Iwan Franko

D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Olga Franko
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo Frankowie
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Józef Wybicki

D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Konstancja Wybicka
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo Wybiccy
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Andrzej Duda

D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Agata Duda
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo Dudowie
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Anatolij Achmedow

D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Alisa Achmedowa
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo Achmedowowie
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Anna Horbaczuk

D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Petro Horbaczuk
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo Horbaczukowie
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Serhij Gajdarzi

D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zblizam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Katarzyna Gajdarzi
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zblizam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo Gajdarziowie²²
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zblizam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	

²² <https://sjp.pwn.pl/poradnia/szukaj/Gajdar%C5%BCi.html>

M.	kto? co?	To jest.....	Twoje imię i nazwisko (r.m.)
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To jest.....	Twoje imię i nazwisko (r.ż.)
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	
M.	kto? co?	To są.....	Państwo (Twoje nazwisko, l.m.)
D.	kogo? czego	<i>nie ma, szukam, brakuje, słucham</i>	
C.	komu? czemu?	<i>zbliżam się ku..., daję, dziękuję, pomagam, życzę, ufam, zazdroszczę</i>	
D.	kogo? co?	<i>widzę, znam, lubię, proszę</i>	
N.	kim? czym?	<i>idę z..., rozmawiam z..., interesuję się, opiekuję się</i>	
Msc.	o kim? o czym?	<i>myślę o..., marzę o..., opowiadam o..., zakochałem (- łam) się w...</i>	
W.	-----	-----	

13. Odmiana imion polskich oraz niektórych obcych

13. 1. Odmiana imion żeńskich

Jedyną grupę imion żeńskich, które w polszczyźnie się odmieniają, stanowią imiona zakończone na samogłoskę *-a*. Do tej grupy należą imiona polskie i spolszczone oraz niektóre imiona obce, zachowane w oryginalnym brzmieniu. Sposób ich odmiany zależy od jakości głoski poprzedzającej końcówkę *-a*, czyli odmieniają się one jako analogiczne rzeczowniki pospolite rodzaju żeńskiego (*Jadwiga, Kinga* – jak twardotematowy rzeczownik rodzaju żeńskiego *droga*; *Alicja, Patrycja* – jak miękkotematowy rzeczownik rodzaju żeńskiego *racja*; *Wiktoria, Maria* – jak miękkotematowy rzeczownik rodzaju żeńskiego *drogeria* itp.).

Nieodmienne pozostają w polszczyźnie wszystkie imiona kobiece zakończone na głoskę inną niż *-a*. Są to imiona pochodzenia obcego w wersji oryginalnej: *Nelli* [nel'i], *Catherine* [katr'in], *Annemarie* [anmar'i].

13. 2. Odmiana imion męskich

Wszystkie imiona męskie polskie i spolszczone odmieniamy tak, jak wyrazy pospolite o podobnym zakończeniu. Na przykład, *Andrzej* – jak *kraj*, *Piotr* – jak *jesiotr*, *Jerzy* – jak rzeczownik odprzymiotnikowy *podkomorzy*, *Ksawery* – jak *szczery* itp.

Imiona obce, jeśli to tylko możliwe, należy odmieniać wg typów deklinacyjnych właściwych rzeczownikom polskim, czyli biorąc pod uwagę fonetyczne zakończenie imienia. Odmieniają się imiona męskie zakończone w wymowie:

- a) na spółgłoskę – jak rzeczowniki rodzaju męskiego: *John, Helmut, Max, Feliks*;
- b) na *-a* – jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego: *Sasza, Illa*;
- c) na *-y, -i* – jak przymiotniki: *Zachary, Henry (jak stary), Ambrozy, Giovanni, Antoni (jak tani)*.

d) imiona zakończone na *-e* (*Cesare, René, André*) oraz akcentowane na ostatniej sylabie (*Louis*) można odmieniać, a można też pozostawiać nieodmienne. Jednak imię *François* nie jest odmieniane.

	<i>Zachary</i>	<i>Antoni</i>	<i>Cesare [Cezare]</i>
M.	Zachary	Antoni	Cesare [Cezare]
D.	Zachary'ego	Antoniego	Cesarego [Cezarego]
C.	Zachary'emu	Antoniemu	Cesaremu [Cezaremu]
B.	Zachary'ego	Antoniego	Cesarego [Cezarego]
N.	Zacharym	Antonim	Cesarem [Cezarem]
Msc.	o Zacharym	o Antonim	o Cesarem [Cezare]
W.	Zachary!	Antoni!	Cesare! [Cezare]

Odmiana imion typu *Bruno, Ivo, Hugo*

	<i>Bruno / Brunon</i>	<i>Ivo / Ivon</i>	<i>Hugo / Hugon</i>
M.	Bruno / Brunon	Ivo / Ivon	Hugo / Hugon
D.	Brunona	Ivona	Hugona
C.	Brunonowi	Ivonowi	Hugonowi
B.	Brunona	Ivona	Hugona
N.	Brunonem	Ivonem	Hugonem
Msc.	o Brunonie	o Ivonie	o Hugonie
W.	Bruno! / Brunon!	Ivo! / Ivon!	Hugo! / Hugon!

Pozostałe imiona męskie obce nie odmieniają się, np. *Andrew [Endrju]*, *Hugh [Hju]*, *Matthew [Metju]*, *Radu [Radu]*.

Więcej informacji na temat odmiany imion obcych można uzyskać w *Słowniku ortograficznym PWN* pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/zasady/;629595>.

Pytania

1. Jakie imiona żeńskie odmieniają się przez przypadki? Od czego zależy sposób ich odmiany?
2. Jak odmieniamy męskie imiona polskie i spolszczone?
3. Jakie zakończenia mają odmieniane imiona męskie?

Zadanie 1. *Imiona w nawiasie podaj w odpowiednim przypadku.*

1. Koleżanki spotkały na spacerze (Marta) z (Jurek) *Martę z Jurkiem* . 2. Sąsiadka pilnie przyglądała się mężczyźnie, który stał pod drzwiami (Agata) 3. Mama (Krysia) bardzo martwiła się o swoją córkę. 6. Dziadkowie (Jerzy) zaprosili jego kolegów na wycieczkę. 7. Nagrodami wyróżniono najlepszych uczniów w klasie: (Michał Koniewski, Andrzej Woźniak i Julia Kaczmarek) , i 8. Stypendium Prezesa Rady Ministrów zostało przyznane (Małgorzata Lubaszenko, Antoni Lato i Ksawery Puzio) , i 9. Wychowawca długo rozmawiał z (Ihor Rotar, Anna Roszczina i Aleksy Wojtko) , i którzy zajęli się organizacją imprezy świątecznej. 10. (Ania, Basia, Izunia) , , , chodźcie tu do nas! 11. (Anna, Barbara, Iza) , , , chodźcie tu do nas! 12. (Jerzy, Piotr, Andrzej) , , , siadajcie szybciej do stołu! 13. (Jurek, Piotruś, Andrzejek) , , , siadajcie szybciej do stołu!

14. Odmiana zaimków osobowych

Liczba pojedyncza

Mianownik	M.	kto? co?	----- ----- --	ja	ty	on	ono	ona
Dopełniacz	D.	kogo? czego	<i>nie ma, szuka, brakuje, potrzebuje, słucha</i>	mnie	ciebie, cię	go, jego, niego	go, jego, niego	jej, niej
Celownik	C.	komu? czemu?	<i>zbliża się ku..., daje, dziękuje, pomaga, ufa, zazdroszczy</i>	mnie, mi	tobie, ci	mu, jemu, niemu	mu, jemu, niemu	jej, niej
Biernik	D.	kogo? co?	<i>widzi, zna, lubi, prosi</i>	mnie	ciebie, cię	go, jego, niego	je, nie	ją, nią
Narzędnik	N.	kim? czym?	<i>idzie z..., rozmawia z..., opiekuje się</i>	mną	tobą	nim	nim	nią
Miejscownik	Msc.	o kim? o czym?	<i>myśli o..., marzy o..., opowiada o...</i>	o mnie	o tobie	o nim	o nim	o niej

Liczba mnoga

Mianownik	M.	kto? co?	----- -----	my	wy	oni	one
Dopełniacz	D.	kogo? czego	<i>nie ma, szuka, brakuje, potrzebuje, słucha</i>	nas	was	ich , nich	ich, nich
Celownik	C.	komu? czemu?	<i>zbliża się ku..., daje, dziękuje, pomaga, ufam, zazdroszczy</i>	nam	wam	im, nim	im, nim
Biernik	D.	kogo? co?	<i>widzi, zna, lubi, prosi</i>	nas	was	ich, nich	je, nie
Narzędnik	N.	kim? czym?	<i>idzie z..., rozmawia z..., opiekuje się</i>	nami	wami	nimi	nimi
Miejscownik	Msc.	o kim? o czym?	<i>myśli o..., marzy o..., opowiada o...</i>	o nas	o was	o nich	o nich

Zaimek, liczba, osoba

Liczba pojedyncza		Liczba mnoga	
I osoba	<i>ja</i>	I osoba	<i>my</i>
II osoba	<i>ty</i>	II osoba	<i>wy</i>
III osoba	<i>on, ona, ono</i>	III osoba	<i>oni, one</i>

Osobliwości w odmianie zaimków osobowych

Temat mianownika zaimków *ja, ty, on (ona, ono), my* jest inny niż temat przypadków zależnych: *ja – mnie, mi, mną; ty – Ciebie, cię, tobą* itp.

W niektórych przypadkach występują formy oboczne: pełne, dłuższe (*mnie, tobie, Ciebie, jego, jemu*), skrócone (*mi, mię, ci, cię, go, mu*) oraz zaczynające się od *ni-*.

Zaimki zaczynające się od *ni-* (*niego, nią, nie, nich*) występują po przyimkach, np.: *Patrzę na niego; Stoi pod nimi; Martwię się o nie* itp.

Dłuższe formy (*mnie, Ciebie* itp.) są używane na początku i w końcu zdania oraz w celu wzmocnienia, podkreślenia, wyraźnego zaznaczenia, np.: *Ciebie nie pytam o zdanie, tylko jego! Jemu nie powiem tego, a tobie powiem*. Dłuższe formy występują również po przyimkach: *Tak długo na Ciebie czekałem*.

W innych wypadkach (najczęściej po czasownikach) są używane krótsze formy zaimków: *Czekam go od rana; Proszę cię zastanowić się nad tym; Pytałam ją o tych wydarzeniach*.

Uwaga! W języku polskim nie ma tradycji zwracania się na **Wy** do jednej osoby z celem wyrażenia szacunku. (Porównaj np. ukraińskie *Bu*, niemieckie *Sie*, francuskie *vous* wobec jednej osoby). Ta forma grzecznościowa była używana wcześniej. We współczesnym języku polskim z celem wyrażenia szacunku dla osób mniej znanych, starszych w sytuacjach oficjalnych używamy rzeczowników *Pan, Pani, Państwo, Panie, Panowie*. Czasownik po takim rzeczowniku powinien być w formie 3. osoby liczby pojedynczej (po wyrazach *pan, pani*) lub 3. osoby liczby mnogiej (po wyrazach *państwo, panie, panowie*): *Gdzie pan mieszka? Skąd pani*

przyjechała? Niech panie sprawdzą te informacje. Bardzo dobrze wykonali panowie tę pracę.

Pytania

1. Porównaj formy zaimków osobowych w różnych przypadkach liczby pojedynczej. Wskaż identyczne formy.
2. Czym różni się zestaw form przypadkowych w liczbie pojedynczej zaimków *on* i *ono*?
3. Znajdź identyczne formy zaimków w liczbie pojedynczej a mnogiej.
4. Czym różni się odmiana zaimków *one* i *oni*?
5. Dlaczego w miejscowniku większość form zaczyna się od *ni*-?
6. Kiedy używamy dłuższych form zaimków?
7. Na czym polega różnica w użyciu form grzecznościowych w języku ukraińskim a polskim?

Zadanie 1. *Przeczytaj wiersz Cypriana Kamila Norwida, podane w nawiasie zaimki zapisz w odpowiedniej formie.*

Daj (ja) wstążkę błękitną – oddam (ty) (ona)

Bez opóźnienia...

Albo daj (ja) cień twój z giętką twą szyją -

- Nie ! nie chcę cienia.

Cień²³ zmieni się, gdy ku (ja) skiniesz ręką,

Bo (on) nie kłamie !

Nic od (ty) nie chcę, śliczna panienko,

Usuwać ramię...

Bywałem (ja) od Boga nagrodzonym

Rzeczą mniej wielką:

²³ Rzeczownik *cień* – rodzaj męski.

Spadłym listkiem, do szyby przyklejonym,
Deszczu kropelką...

Zadanie 2. *Podane w nawiasie zaimki zapisz w bierniku (kogo?co?).*

1. Mam młodszą siostrę. Bardzo (ona) lubię. 2. Adam czeka na starszego brata. Chce (on) spytać o jutrzejszej podróży. 3. Moja koleżanka ma dziecko i bardzo (ono) kocha. 4. Studenci wykonali te zadania szybko, bo już kiedyś mieli (one) 5. Dziewczyna z niechęcią odpowiadała na pytania kolegów, chociaż przed chwilą prosiła (oni) o pomoc. 6. Dlaczego tak zaoszczędzasz pieniądze? Przecież masz (one) wystarczająco. 7. Czytam ciekawe książki, a potem opowiadam (one) swojemu młodszemu bratu. 8. Twoje wypracowanie jest najbardziej udane w całej klasie. Chyba pisałeś (ono) z wielkim zainteresowaniem. 9. Ten list bardzo mnie ucieszył. Przeczytałem (on) jeszcze kilka razy.

Bibliografia

1. Войцева О.А. Польська мова / Олена Андріївна Войцева. – Чернівці : Букрек, 2010. – 386 с.
2. Войцева О. А., Яковенко Л. І. Сучасна слов'янська мова (польська) : навч.-метод. посібник. Одеса, 2019.
3. Войцева О. Відкрий таємниці польської мови : підручник для студ. філол. факультетів. Чернівці, 2016.
4. Гадамский А. Актуальные проблемы преподавания польского языка: литература, программы, типичные ошибки, трудности. Симферополь, 2002.
5. Гадамский А. Новые словари польского языка как следствие изменения концепции лексикографии. Симферополь, 2003.
6. Гадамський О., Соколова І. Методичні рекомендації до вивчення «Практичного курсу другої іноземної мови (польської) перекладу». Сімферополь, 2011.
7. Козаченко О.М., Демьянова С.К. Польська мова. Навчальний посібник для студентів технічних спеціальностей. Одеса, 2019.
8. Кононеко В. І. Контрастивна граматики української та польської мов / Кононенко Віталій Іванович, Кононенко Ірина Віталіївна. – К. : Слово, 2010. – 389 с.
9. Пучковський Ю. Я. Польська мова / Юрій Ярославович Пучковський. – К. : Чумацький Шлях, 2010. – 263 с.
10. Тихомирова Т. С. Курс польского языка / Татьяна Сергеевна Тихомирова. – Москва : Высшая школа, 1988. – 280 с.
11. Яковенко Л. І. Дидактичні матеріали до лабораторних занять з дисципліни „Польська мова” для студентів 2 курсу. Одеса, 2016.
12. Польська мова за професійним спрямуванням. Спеціальності: енергетика, інформатика й комп'ютерні науки, економіка, хімія, екологія, управління, журналістика, культурознавство, психологія:

- навч. посіб. / Л. І. Яковенко, А. Є. Денисова, О. М. Козаченко, В. В. Тожиєва, О. В. Савченко.— Вид. 2-ге, переробл. й доповн.— Одеса : Політехперіодика, 2020.— 142 с.
13. Bąk P. Gramatyka języka polskiego / Piotr Bąk. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1987. – 508 s.
14. Bańko M. Wykłady z polskiej fleksji / Mirosław Bańko. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 240 s.
15. Dąbrowska A. Język polski / Anna Dąbrowska. – Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. – 280 s.
16. Encyklopedia języka polskiego / Red. Urbańczyk S. – Wrocław – Warszawa – Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1994. – 456 s.
17. Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia / red. R. Grzegorzczak, R. Laskowski, H. Wróbel. – Warszawa : PWN, 1984. – 559 s.
18. Jadacka H. Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia / Hanna Jadacka. – Warszawa : PWN, 2006. – 257 s.
19. Lipińska E. Nie ma róży bez kolców / Ewa Lipińska. – Kraków : Universitas, 1999. – 244 s.
20. Lipińska E. Z polskim na ty / Ewa Lipińska. – Kraków : Universitas, 2004. – 293 s.
21. Madelska L. Практическая грамматика польского языка / Liliana Madelska. – Kraków : Universitas, 2012. – 455 s.
22. Mańczak W. Ile rodzajów jest w polskim / Witold Mańczak // Język Polski. – 1956. – z. 2. – S. 116 – 121.
23. Saloni Z. Kategoria rodzaju we współczesnym języku polskim / Zygmunt Saloni // Kategorie gramatyczne grup imiennych w języku polskim / red. R. Laskowski. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976. – s. 43 – 116.

35. Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Red. A. Markowski. – Warszawa, 2002.
36. Podlawska D. Słownik wiedzy o języku / Daniela Podlawska, Iwona Płóciennik. – Bielsko-Biała : PPU Park, 2004. – 326 s.
37. Słownik języka polskiego / Red. Doroszewski W. – t.1 – 11. – Warszawa, 1958 – 1969.
38. Słownik ortograficzny PWN. – [Online]. – Protokół dostępu : <http://sjp.pwn.pl>
39. Uniwersalny słownik języka polskiego / Pod red. S. Dubisza. – w 4 T. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
40. Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji / red. nauk. E. Polański. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 1128 s.
41. Wielki słownik języka polskiego / red. nauk. Piotr Źmigrodzki – [Online]. – Protokół dostępu : <https://wsjp.pl>

Навчальний посібник

ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з дисципліни «Польська мова»

для студентів 2 курсу

Іменник, прикметник, займенник

Укладачі:

Яковенко Людмила Іванівна

Козаченко Олексій Миколайович

Анікіна Марина Ігорівна

Видано в авторській редакції